carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 1

“Nicolae Steinhardt - Mărturisitor creştin”

Ionuț Vuță

EdithGraph

Buzău • 2012

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 2

Dedic această lucrare celui care m-a ajutat
să-l descopăr pe Nicolae Steinhardt, prin trăire,
pr. prof. dr. Mihail Milea!

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 3

Nicolae Steinhardt - Mărturisitor creştin

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 4

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 5

Precuvântare

A scrie şi a vorbi despre Nicolae Steinhardt, monahul de la Rohia, este un subiect inepuizabil. Opera lui misionară este o *„coloană a infinitului",* plină de înțelepciune creştină cu care s-a identificat. Pentru literatura română, cât şi pentru cea europeană, Nicolae Steinhardt este un reper, o bornă de marcaj între mileniu al II-lea şi alIII-lea. El reuşeşte, în mod magistral, să facă o sinteză a literaturii universale, pe care o transfigurează în duhul Evangheliei lui Hristos, dându-i lumină în *„Jurnalul fericirii"*. Prin tot ce a scris şi a vorbit, monahul de la Rohia este prin excelență un mărturisitor al credinței Ortodoxe, care printr-o trăire autentică devine pentru oricine izvorul fericirii în Iisus Hristos,Cel care ne-a descoperit, în Evanghelia Sa, nouă drumuri ce duc la fericirea veşnică.

Această carte de suflet, *„Nicolae Steinhardt - Mărturisitor creştin",* scrisă de inimosul teolog Ionuț – Cristian – Vuță, este un omagiu adus monahului de la Rohi, la un secol de la naşterea sa.

Lucrarea a fost coordonată de părintele profesor dr. Holbea Viorel de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, care, pe data de 29 mai 2012, a organizat, în aula Facultății, un simpozion foarte captivant despre viața şi opera acestui mare cărturar creştin, Nicolae Steinhardt. La acest simpozion au fost invitați de seamă: Ardeleanu George, Paleologu Teodor, Tănase Laurențiu, Lemeni Adrian.

Cartea *„Nicolae Steinhardt - Mărturisitor creştin"* se doreşte a fi *„un abecedar de la A la Z"*pentru cunoaşterea monahului de la Rohia. Autorul reuşeşte, într-un timp record, să înțeleagă mesajul operei lui Steinhardt şi să-l facă cunoscut, într-un limbaj ce merge de la suflet la

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 6

suflet. Legătura mea tainică, de dragoste spirituală față de acest monah - scriitor, am insuflat-o mereu elevilor mei de la Seminarul Teologic Liceal *„Chesarie Episcopul”* din Buzău, unde activez ca profesor de aproape trei decenii. Dintre toți, Ionuț Vuță este primul care dă o mărturie scrisă despre Nicolae Steinhardt, ca unul ce a fost trup şi suflet alături de mine la amenajarea Taberei de pictură şi sculptură *„Monahul Nicolae de la Rohia”*, în satul meu natal, Câmpeni, județul Buzău; aici, adeseori a poposit Steinhardt Nicolae. Într-unul dintre scurtele sale popasuri la Câmpeni, Nicolae Steinhardt mi-a încredințat *„Jurnalul fericirii”* spre păstrare, în casa părintească.

Pentru mine această carte este o reuşită şi o mare speranță că tinerii din vremea noastră caută mereu modele vii de urmat în viață, iar monahul Nicolae Steinhardt este tot mai căutat de multă lume.

Recomand cu multă căldură această carte dătătoare de bucurie sufletească, la gândul că mesajul operei misionare a lui Steinhardt este de mare actualitate pentru vremurile noastre: *“aggiornamento”*.

Mare este Dumnezeu!

Binecuvântare şi bucurie sfântă tuturor celor care citesc această carte!

24 iunie 2012
Naşterea Sf. Ioan Botezătorul
Câmpeni – județul Buzău

Sava Bogasiu

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 7

Argument

Lucrarea de față intitulată **"Nicolae Steinhardt - Mărturisitor creştin"** este organizată în şapte capitole: primul abordează biografia lui Nicolae Steinhardt; cel de-al doilea capitol tratează convertirea lui Steinhardt la creştinism, în care sunt descrise împrejurările în care el s-a botezat; capitolul al treilea dezbate dimensiunea mărturisitoare a vieții sale, iar al patrulea prezintă nebunia în Hristos, aşa cum a înțeles-o Steinhardt, făcând o paralelă între inteligența lucidă şi nebunia sfântă; al cincilea capitol prezintă drumul parcurs de Steinhardt de la cultură la cult, un drum în care nu a renunțat la nici una din cele două, ci a reuşit să le contopească. Al şaselea capitol este construit să ilustreze dorința monahului de la Rohia de a aggiorna lucrurile în Biserica Ortodoxă Română, iar ultimul capitol, şapte, cuprinde titlurile operei lui Nicolae Steinhardt.

În ceea ce priveşte motivația subiectului abordat, alegerea **„Nicolae Steinhardt - Mărturisitor creştin"** drept temă pentru aprofundare în cadrul lucrării de licență a fost determinată, în primul rând, de faptul că am avut marea binecuvântare de la Dumnezeu să cresc lângă unul dintre cei mai iubiți ucenici ai lui Steinhardt, părintele profesor doctor Mi-

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 8

hail Milea. De la preacucernicia sa l-am descoperit pe Nicolae Steinhardt, poate mai devreme decât aş fi crezut. Citind atâtea studii despre Nicolae Steinhardt, am avut bucuria să constat că am alături un om care şi-a însuşit multe calități steinhardtiene. Chiar dacă nu l-am cunoscut personal, pentru mine Nicolae Steinhardt rămâne o prezență vie prin ucenicul său.

Un alt motiv pentru care am ales această temă este faptul că, pe data de 12 iulie, anul acesta, se împlinesc 100 de ani de la naşterea marelui român, mărturisitor şi creştin Nicolae Steinhardt.

Referitor la importanța acestui studiu pentru timpurile în care trăim, trebuie să precizez că actualitatea temei în viața Bisericii şi a societății este remarcabilă, întrucât oamenii din zilele noastre, şi, în special tinerii, au tot mai puține modele de urmat.

Nicolae Steinhardt vine cu paradoxurile sale ca un nou Pavel, să ne scandalizeze, şi astfel să ne apropie de singurul Dumnezeu, al Cărui Fiu este Iisus Hristos.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 9

1. Introducere

Printre personalitățile româneşti ale secolului trecut care au avut de suferit mai mult sau mai puțin din cauza sistemului comunist, amintim aici pe: Constantin Noica, Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Vasile Băncilă,[1] şi pe Nicolae Steinhardt.

Pe data de 29 iulie 1912, în comuna Pantelimon de lângă Bucureşti se naşte Nicu - Aurelian Steinhardt. Familia sa este una activ implicată în viața socială şi istorică a României.În Primul Război Mondial, tatăl său, inginerul şi arhitectul Oscar Steinhardt, ca ofițer în armata română este rănit la Mărăşeşti şi decorat cu ordine şi medalii, printre care *„Coroana României"* în rang de cavaler. Pe linie maternă, Nicolae Steinhardt este rudă cu marele medic neuropsihiatru Sigmund Freud.[2]

Printre colegii săi de liceu se numără: Alexandru Ciorănescu, Rafael Cristescu, Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Mircea Eliade.

Este licențiat în Drept, dar în acelaşi timp N. Steinhardt

1 Nicolae Morar, Dimensiunea creştină a operei lui Nicolae Steinhardt, Ed. Paideia, Bucureşti, 2004, p.13.

2 N. Steinhardt, Ioan Pintea, Primejdia mărturisirii, Ed. Polirom, Iaşi, 2009, p.9.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 10

a frecventat şi cursurile Facultății de Litere din Universitatea Bucureşti.

Are o bogată activitate literară şi publicistică, colaborând la *"Revista Fundațiilor Regale"* (1936 - 1939), *"Universul literar"* (1945), *"Victoria"* (1945),[3] *"Tribuna poporului"* (1945). În timpul vieții a publicat 12 volume, iar postum îi apar mai bine de 16 volume.

Pe data de 30 martie 1989 trece în lumea celor drepți, fiind grav bolnav.

Din punct de vedere cultural, Steinhardt este o personalitate care marchează gândirea contemporană; dar ceea ce ne-a atras atenția asupra lui este faptul că în temnițele comuniste l-a mărturisit pe Hristos, botezându-se, lepădând astfel legea veche, şi îmbrăcându-se în legea cea nouă: *„Nicolae Steinhardt era un om frumos prin bunătatea, inteligența şi prin credința pe care şi-o asumase integral. Un veritabil creştin care a înțeles că suferința îl poate duce mai aproape de Dumnezeu şi deci de adevăr… S-a purtat demn în puşcărie şi n-a semnat pactul cu diavolul. S-a putut, dar, şi aşa. Infernul nu l-a înfrânt moralmente. Trecând prin infernul detenției, el a ieşit întărit…un personaj memorabil pentru lumea românească".*[4]

1.1. Nicolae Steinhardt - Repere biografice

29 iulie 1912. Nicu - Aurelian Steinhardt se naşte în comuna Pantelimon de lângă Bucureşti, într-o familie activ

[3] Ibidem, p. 10 – 11.

[4] Florian Roatiş, N. Steinhardt în evocări, Ed. Polirom, Iaşi, 2012, p.236.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 11

implicată în viaţa socială şi istoria României. Tatăl său, inginerul şi arhitectul Oscar Steinhardt, conducea o mică fabrică de cherestea; în Primul Război Mondial, ca ofiţer în armata română, este rănit la Mărăşeşti şi decorat cu ordine şi medalii, printre care *„Virtutea militară”*.

1919 - 1929. Învaţă la Şcoala primară *„Clemenţa”*, apoi urmează cursurile Liceului *„Spiru Haret”*. Printre colegii săi mai mari de aici se numără şi Constantin Noica. Dintre *„fruntaşii”* clasei, Alexandru Ciorănescu îi va rămâne prieten. La fel şi Rafael Cristescu. Acestuia din urmă, ofiţer *„căzut pe câmpul de onoare”* pentru eliberarea Basarabiei de sub ocupaţia sovietică, îi va dedica volumul *„Monologul polifonic”*.

1929. Îşi ia bacalaureatul; în acelaşi an începe să frecventeze cenaclul *„Sburătorul”*, al lui Eugen Lovinescu. Aici o cunoaşte pe Monica Lovinescu, mai târziu înfiripându-se între ei o prietenie care va dura toată viaţa.

1934. Îşi ia licenţa în Drept şi Litere la Universitatea din Bucureşti. Printre colegii săi mai apropiaţi se afla Virgil Ierunca.

1934. Publică, sub pseudonimul **ANTISTIHUS**, volumul parodic *„În genul... tinerilor”* (Bucureşti, Editura Cultura Poporului), de care se va dezice mai târziu, ca de o extravaganţă a tinereţii.

1935. Publică împreună cu prietenul său Emanuel Neuman, *„Essaisur un conception catholique du Judaisme”* (*„Eseu despre o concepţie catolică a iudaismului”* - Bucureşti). Este începutul (şi fructul) lungilor dezbateri teolo-

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 12

gale avute cu prietenul său, atât de des citat în *„Jurnalul fericirii*", sub numele de **MANOLE**. Tot împreună vor publica încă un volum de acest gen, în 1936: *„Illusions et realites juives"* (*„Iluzii şi realităţi evreieşti"* — Paris).

1936. Îşi susţine la Bucureşti doctoratul în Drept constituţional.

1937 - 1939. A călătorit în Elveţia, la Viena (familia sa era înrudită cu aceea a întemeietorului psihanalizei, Sigmund Freud), şi a efectuat călătorii de studiu la Paris şi în Anglia.

1939. Începe să lucreze ca redactor la *„Revista Fundaţiilor Regale"*, la călduroasa recomandare a lui Camil Petrescu.

1940. Este înlăturat din redacţia revistei, împreună cu Vladimir Streniu, în cadrul acţiunii de *„purificare etnică"*, declanşată sub guvernarea Antonescu - Horia Sima. Nu se va plânge de nedreptatea suferită, aşa cum nu se va plânge de privaţiunile îndurate în perioada 1940 - 1944. Sau cum, cu extremă discreţie şi modestie, va refuza să se plângă de persecuţiile şi întemniţarea din perioada dictaturii comuniste.

1944 - 1948. Revine în redacţia *„Revistei Fundaţiilor Regale"* şi, lucrează aici, până la interzicerea publicaţiei. Pentru el este o perioadă de intensă activitate publicistică şi critică, având ca obiect în special opere fundamentale ale culturii noastre clasice.

1948 - 1958. Structural opus oricărei ideologii totalitare, refuză, asemeni multor vârfuri ale spiritualităţii româneşti, să adere la *„revoluţia"* comunistă din cultură, îndreptată, în numele *„internaţionalismului"*, împotriva valorilor noastre

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 13

naționale.

În septembrie 1953 este invitat de Constantin Noica să-l viziteze la Câmpulung, unde filosoful se afla în domiciliu obligatoriu.

Trăieşte, până în 1958, o perioadă de privațiuni şi umilințe. Este des dat afară din slujbe mărunte şi se consolează cu gândul că împărtăşeşte solidar soarta prietenilor săi Constantin Noica, Dinu Pillat, Alexandru Paleologu, Păstorel Teodoreanu, Dinu Ranetti, Sergiu Al.- George, Mihai Sora, ş.a. Este pentru el, totodată, o perioadă de profunde frământări şi mutații în plan sufletesc.

Ianuarie 1959. Refuză presiunile Securității de a fi folosit ca martor al acuzării împotriva lui Constantin Noica şi este introdus în *„lotul"* filosofului şi al prietenilor comuni. Este condamnat la muncă silnică pentru *„crimă de uneltire contra ordinii sociale"*. Această nouă lovitură a sorții se dovedeşte a fi hotărâtoare, căci la 15 martie 1960, în închisoarea Jilava, ieromonahul basarabean Mina Dobzeu îl botează întru Hristos, naş de botez fiindu-i Emanuel Vidraşcu (coleg de lot, fost şef de cabinet al mareşalului Antonescu), iar ca martori ai tainei participă Alexandru Paleologu, doi preoți catolici, doi preoți uniți şi unul protestant, *„spre a da botezului un caracter ecumenic"*.

August 1964. Îndură, până la această dată (adică mai bine de 6 ani şi jumătate), rigorile închisorilor comuniste: insulte, bătăi, foamete, regim carceral. Deşi extrem de slab, totuşi posteşte două zile pe săptămână, se roagă, face peste rând de serviciu sau acceptă corvezi ori de câte ori un coleg mai

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 14

neputincios îl solicită. Harul de povestitor, incredibila varietate a lecturilor şi o memorie prodigioasă - toate iscusit folosite pentru a da curaj şi putere sufletească oamenilor - îl fac unul din intelectualii cei mai îndrăgiți, în special de tineri. Cu un farmec rar întâlnit, le povesteşte cutare carte celebră sau cutare film, ori le ține prelegeri despre existențialism, teatrul absurdului, structuralism etc. - care pentru mulți tineri înseamnă un prim (şi esențial) contact cu valorile de vârf ale veacului.

Îndată după eliberare, îşi desăvârşeşte taina botezului, prin ungere cu mir şi primirea Sfintei Împărtăşanii, la schitul bucureştean *„Darvari”*.

1964 - 1969. Refuză, cu rigidă intransigență, *„orice fel de colaborare cu comunismul”*. Este încărcător - descărcător pe un camion de *„Alimentara”* până când este grav rănit în urma unui accident de circulație (1968). Este spitalizat la *„Pantelimon”* până în martie 1969. La insistențele prietenilor (Paleologu, Noica ş.a.) reintră în viața literară prin traduceri, medalioane, mici eseuri publicate în *„Secolul 20”, „Viața Românească”* etc.

Apoi, în decursul anilor, va publica un impresionant număr de traduceri - alegând cu grijă lucrări care dezbat probleme morale şi etico - religioase, sau special adresate tineretului (cărțile lui Kipling). Amintim dintre acestea:

- JAMES BARLOW, *„Personalul de 1 şi 6”* (Univers, 1971);
- DAVID STOREY, *„Viața sportivă”* (Univers, 1972);
- MAX OLIVER LACAMP, *„Focurile mâniei”*

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 15

(Univers, 1972);

Împreună cu Al. Baciu, traduce din celebrul filosof francez contemporan ALAIN, *„Studii şi eseuri. Păreri despre fericire”* (Ed. Minerva, Colecţia BPT, 2 voi., 1973);

- RUDYARD KIPLING, *„Stalky et comp.”* (Univers, 1977);

- GASTON BOISSIER, *„Cicero şi prietenii săi”* (Univers, 1977);

- RUDYARD KIPLING, *„Domnia sa, preacinstitul elefant”* (Univers, 1978);

- ROBERT GRAVES, *„Eu, Claudius Zeul... „* (Albatros, 1979);

A mai tradus, în franceză, cartea ieromonahului IOANICHIE BĂLAN, apărută în Belgia, la Chevetogne (unde se află una din marile universităţi catolice ale Occidentului şi unde Nicolae Steinhardt a ţinut cursuri), sub titlul *„Vies des moines de Moldavie”*, 1986.

1973. Constantin Noica vizitează Clujul şi îl cunoaşte pe episcopul vicar, P. S. Iustinian Chira Maramureşeanul, care-i vorbeşte despre mânăstirea Rohia unde fusese aproape trei decenii stareţ. Noica îi povesteşte apoi lui Nicolae Steinhardt care, atras din ce în ce mai mult de viaţa monahală (de fapt, chiar trăia ca un călugăr), căuta o mânăstire. La Rohia îl duce, prima oară (fără să-i spună unde şi de ce), scriitorul Iordan Chimet. Pentru Nicolae Steinhardt evenimentul capătă proporţii de revelaţie: întâlneşte, după multe căutări, locul visat şi pe măsura dragostei aparte pe care o are pentru tărâmurile transilvane şi oamenii lor, pentru intensa viaţă

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 16

culturală clujeană. Simpatizându-l din prima clipă, P. S. Iustinian Chira Maramureşeanul îi va deveni prieten şi ocrotitor.

1976. N. Steinhardt publică primul volum important de eseuri, *„Între viață şi cărți”* (Editura Cartea Românească). Deşi în fază de corectură, cenzura îl reduce la jumătate şi cartea apare numai după ce Mihai Gafița *„blindează”* cu o prefață textele păstrate; critica o apreciază unanim ca pe un eveniment.

1980. Odată cu volumul de cronici *„Incertitudini literare”* (Ed. Dacia), căruia i se decernează premiul pentru critică al Asociației Scriitorilor din Bucureşti, se poate spune că pentru Nicolae Steinhardt se încheie *„deceniul traducerilor”* şi începe *„deceniul volumelor de autor”*.

16 august 1980. În 1976, părintele stareț al Rohiei, Serafim Man, îi ceruse lui N. Steinhardt *„să-i găsească un bibliotecar”* care să pună în ordine cele peste 23.000 de volume adunate la mânăstire. Nicolae Steinhardt începe anevoioasa acțiune, căreia i se va dedica abia după stingerea, la 90 de ani, a tatălui său, şi după îmbrăcarea hainei monahale. La 16 august 1980 este călugărit de I. P. S. Teofil Herineanu, arhiepiscopul Clujului. Ocrotitorul său de suflet, P. S. Chira Maramureşeanul, îi *„dă canon”* să continue cu şi mai multă stăruință activitatea de creație, care acum îmbracă un dublu aspect: ca scriitor semnează tot Nicolae Steinhardt, în timp ce predicațiile şi meditațiile religioase sunt semnate *„Părintele Nicolae de la Rohia”*. Deceniul 1980 - 1989 este totodată un deceniu al pendulărilor bianuale Rohia - Bucureşti,

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 17

locuri în care călugărul - respectiv scriitorul - petrece câte jumătate de an, cu escale de câteva zile la Cluj în familia prietenului (fost coleg de detenție) Virgil Bulat.

1982. Îi apare, la Editura *"Albatros"*, eseul monografic *„Geo Bogza. Un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberanței şi Patetismului"*.

1983. Editura Dacia îi publică volumul de cronici şi eseuri *„Critică la persoana întâi"*. Cronicile elogioase, subliniind unghiul *„nonconformist"* de abordare a fenomenului literar contemporan, ca şi noile eseuri, publicate în mai toate revistele de cultură şi socotite *„prea bătăioase"*, determină cenzura să *„amâne"*, an de an, apariția următoarei cărți. Aşa se face că i se publică abia în 1987, la *„Cartea Românească"*, volumul *„Escale în spațiu şi timp"*, conținând în principal însemnări de călătorie, eseuri asupra unor opere *„consacrate"* din literatura română sau universală, şi mai puține referiri la fenomenul literar contemporan (Cărtărescu, Grigurcu, Buzura, *„Catharii de la Păltiniş"*). În intervalul dintre aparițiile editoriale, continuă însă o intensă activitate publicistică; în afara *„Vieții Româneşti"*, îl publică aproape număr de număr *„Steaua"*, apoi *„Familia"*, *„Vatra"*, *„Tribuna"*, *„Astra"*. De asemenea, impresionează (dar nu surprinde) frecvența eseurilor publicate de revistele studențeşti *„Echinox"* (în special), dar şi *„Dialog"* sau *„Opinia studențească"*. Mai departe de ochiul vigilent al cenzurii, în Transilvania îşi desfăşoară activitatea cenaclul tinerilor din Dej, Beclean, iar la Bistrița au loc adevărate festivaluri culturale cu expoziții de artă, recitaluri de

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 18

poezie, prelegeri şi dezbateri. Participă la acestea o seamă de bucureşteni, printre care Andrei Pleşu, şi, aproape totdeauna vine de la Rohia, Nicolae Steinhardt.

Tinerețea bătrânului monah era exemplară. Vremea tinereții generației sale nu apusese. Se bucura. Toți (Paleologu, Noica, Stăniloaie,Țuțea, Sora) erau înconjurați de tineri.

Scriitorul - călugăr participă şi la festivalurile *„Lucian Blaga”* de la Sebeş, unde citeşte comunicări, ține slujbe, după care, împreună cu profesorul Achim Mihu, *„dă o fugă”* până la Păltiniş, la Noica. Acum nu i se mai *„îngăduie”*, ca la începutul deceniului, să plece în străinătate. La Paris fusese găzduit în casa lui Mircea Eliade. Sănătatea mereu precară i-o îngrijea doctorița Marie - France Ionesco; îl primesc prieteneşte şi-i dăruiesc cărți: Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Eugen Ionesco, Emil Cioran.

La rândul său, după eliberarea din detenție, trimitea mereu prietenilor din străinătate pachete cu cărți, pentru a-i ține la curent cu aparițiile mai importante din țară. Legăturile cu *„disidența”*, cu *„duşmanii vânduți străinătății”*, nu plac, după cum nu plăcea nici modul lui de a scrie, nici prezența sa *„dubioasă”* la cenaclurile tinerilor, nici multele vizite pe care le primea la Rohia. Este pus sub urmărire atentă, şi, pe la mijlocul anilor '80, securitatea descinde la mânăstire procedând la o percheziție severă.

I se confiscă toate cărțile primite cu dedicație de la *„transfugi”*, iar asupra P.S. Iustinian Chira Maramureşeanul se fac presiuni pentru a-l alunga din cinul monahal pe

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 19

călugărul care *„nu-şi vede de treabă”* şi *„face politică duşmănoasă”*. Episcopul găseşte însă şi tăria, şi mijloacele să-şi apere protejatul, şi nu cedează.

1988. Un remarcabil eseu - sinteză închinat geniului *„Luceafărului”* îi apare ca prefață la cartea doamnei Svetlana Paleologu - Matta, *„Eminescu şi abisul ontologic”*, tipărită la Aarhus, în Olanda.

1988. *“Amânându-i”* în continuare apariția volumului cu cronici şi eseuri pe teme contemporane (care *„aştepta”*, periodic împrospătat, din 1984 la Editura *„Dacia”*), *„consiliul culturii”* permite Editurii *„Eminescu”* să tipărească volumul (cu un titlu fericit şi semnificativ ales) *„Prin alții spre sine”*. Şi în cazul acestui volum - altfel nici că se putea! - realizarea se îndepărtează de intenție.

I se publică, în cele din urmă, nu toate, ci doar o parte din studiile apărute odinioară în *„Revista Fundațiilor”*. Şi, din nou, în a doua parte a cărții, eseuri pe teme consacrate, şi mai puțin contemporane. Avea să fie ultimul volum antum N. Steinhardt.

29 martie 1989. Inima ostenită a scriitorului - călugăr îşi opreşte bătăile la spitalul din Baia Mare. Nu i-a fost dat să se stingă acasă (acasă se simțea cu adevărat numai la Rohia), ci în drum spre Bucureşti[5].

Am amintit mai sus câteva repere biografice pentru a ne face o scurtă idee despre Nicolae Steinhardt. Mai departe vom vorbi despre Nicolae Steinhardt – român, ortodox şi mărturisitor.

---

5 N. Steinhardt , Ioan Pintea, Primejdia mărturisirii, Ed. cit, p. 9-16.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 20

2. Convertirea lui Nicolae Steinhardt

Nicolae Steinhardt, fiind prieten bun cu filosoful Constantin Noica, se vizitau clandestin. Acest lucru va duce la arestarea lui Nicolae. Pe 11 decembrie 1958, Constantin Noica [6] este arestat şi, împreună cu el, alţi 22 de intelectuali. Lui Nicolae Steinhardt îi vine rândul ultimul, pe data de 4 ianuarie 1960. Este arestat de Securitate, deoarece refuză să fie martor al acuzării în procesul *„mistico-legionar”* Constantin Noica - Dinu Pillat[7], şi condamnat la 12 ani de muncă silnică. De remarcat în acest episod cu Securitatea este reacția bătrânului Oscar Steinhardt, care, atunci când află că Nicu a acceptat un timp să se mai gândească, izbucneşte şi îl mustră: *„Ce-ai mai venit acasă, nenorocitule? Le-ai dat impresia că şovăi, că poate să încapă posibilitatea să-ți trădezi prietenii. În afaceri, când spui lăsați-mă să mă gândesc înseamnă că ai şi acceptat. Pentru nimic în lume să nu primeşti să fii martor al acuzării!”*[8] Această atitudine de mărturisire este una cel puțin incredibilă mai ales pentru vre-

6 George Ardeleanu, N. Steinhardt şi paradoxurile libertății, Ed. Humanitas, 2009, p. 25.

7 N. Steinhardt, Ioan Pintea, Primejdia mărturisirii, Ed. cit, p. 11.

8 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p.23.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 21

murile noastre, unde comoditatea mărturisirii este stăpână a neamului românesc. Mai departe, bătrânul Steinhardt se aseamănă cu doamna Oltea, care aşa cum o ilustrează poezia lui Dimitrie Bolintineanu, nu îşi primeşte fiul, domnitorul Ştefan cel Mare, rănit în luptă, ci îl trimite pe front să moară pentru țară şi neam. Nicu Steinhardt este îndemnat de părintele său să îşi facă bagajul şi să meargă să se predea la Securitate. Următoarele vorbe spuse de Oscar Steinhardt ating cota maximă de dragoste părintească: *„Este adevărat, zise tata, că vei avea zile foarte grele. Dar nopțile le vei avea liniştite, vei dormi bine. Pe când dacă accepți să fii martor al acuzării, vei avea, ce-i drept, zile destul de bune, dar nopțile vor fi îngrozitoare. N-o să mai poți închide un ochi. O să trebuiască să trăieşti numai cu somnifere şi calmante; abrutizat şi moțăind toată ziua, iar noaptea chinuitor de treaz. O să te perpeleşti ca un nebun! Cată-ți de treabă. Hai, nu mai ezita. Trebuie să faci închisoare! Mi se rupe inima, dar n-ai încotro."*[9] Asemenea doamnei Oltea, care îi dă un îndemn moral lui Ştefan, spunându-i *„Du-te la oştire! Pentru țară mori! / Şi-ți va fi mormântul coronat cu flori!"*[10], aşa şi bătrânul Steinhardt, trecut prin multe încercări, îi dă un sfat moral fiului său care îl va călăuzi atât pe perioada detenției, cât şi după ce va fi eliberat.

Aşadar, observăm că un rol hotărâtor în destinul lui Nicolae Steinhardt şi în drumul său către mărturisirea lui Hristos l-a avut Oscar Steinhardt, tatăl său. Personal, gândesc că

9 Ibidem, p. 23-24;

10 Dimitrie Bolintineanu, Legende istorice, Ed. Litera Internațional, București - Chişinău, 2001, p. 14-15;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 22

fără sprijinul puternic al *„ovreiului de peste 82 de ani”*, credința lui Steinhardt nu ar fi avut o puternică dimensiune mărturisitoare.

Un alt factor determinant în convertirea lui Nicolae Steinhardt este apropierea sa de literatura patristică şi de filosofia creştină prin intermediul unor oameni de mare cultură şi trăire creştină: Virgil Cândea şi Paul Simionescu. Steinhardt studia foarte mult mistica rusă din scrierile creştine, dovadă fiind faptul că el vorbeşte foarte des de Dostoievski, Lev Tolstoi şi alții. Un reprezentant de seamă pentru Nicu Steinhardt este Soljenițîn pe care îl va prelua ca model în goana sa pentru învingerea sistemului. Afinitatea lui față de Soljenițîn este dovedită de numeroasele sale cărți şi de posterul cu acesta din camera sa, din locuința din Bucureşti.[11]

2.1. Temnița. Întâlnirea cu Hristos

Temnița de la Jilava a fost pentru Steinhardt mai mult decât un loc; ea a fost o stare; acea stare de care el avea nevoie să se boteze: *„Eram în realitate apt pentru botez, îmi lipseau numai curajul şi hotărârea de a face pasul final. Şovăiam, mi-era ruşine, diavolul mă ispitea cu frica, smerenia, slăbiciunea; mă păstram în starea aceea confuză dintre dorință şi panică, prielnică lenei şi tergiversării. Mi-era şi teamă, mă ştiam foarte necurat.”*[12] Aici, orice teamă se risipeşte şi timp nu mai există pentru tergiversare a realității,

11 Mărturisire făcută de Teodor Paleologu în cadrul Conferinței „Nicolae Steinhardt” de la Facultatea de Teologie din București din data de 29.05.2012;

12 Idem;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 23

după cum observăm din descrierea momentului; botezul a fost făcut foarte repede nelăsând loc de prea multe discuții sau îndoieli. Alexandru Sever, vorbind despre botezul lui Steinhardt, îl asemăna cu un om care îşi părăseşte vechea locuință şi se mută într-una nouă, fără să-şi facă prea multe probleme de ce a părăsit-o pe cea veche.

Închisoarea este locul unde mulți dintre cei închişi l-au descoperit pe Hristos, şi nu numai că l-au descoperit, dar L-au mărturisit cu prețul vieții. Pentru Nicolae Steinhardt temnița este drumul pe care trebuie să-l parcurgă de la suferință la izbăvire; ea devine corabie salvatoare, adică Biserică, deoarece robii cei legați ai lui Hristos au putere mai mare decât cei dezlegați, aşa cum el ne demonstrează în *„Jurnalul fericirii”*.[13] Suferința temniței are un rol de catarsis pentru deținut, căci numai aşa el se curățeşte de întinăciunile păcatului, dar şi de bolile sistemului. Aparent, suferința pentru mulți deținuți se arată ca fiind nedreaptă; de ce tocmai ei fii cei mai buni ai neamului să sufere? Întrebat despre sensul suferinței în temnițele comuniste, părintele Gheorghe Calciu a răspuns: *„M-a întrebat cineva dacă suferințele din închisoare m-au ajutat cu ceva. Şi am răspuns: nu că m-au ajutat cu ceva, dar eu sunt produsul acestei suferințe. Dacă fac ceva, dacă sunt ceva, dacă vedeți în mine pe cineva, să ştiți că este datorită suferinței. Fără această suferință nu am nimic! Poate că din toate întrebările grele pentru persoana umană, suferința este cea mai inexplicabilă. De ce este*

13 Pr. prof. dr. Gheorghe Viorel Holbea, Conferința „Nicolae Steinhardt”, Facultatea de Teologie Ortodoxă, București, 29.05.2012.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 24

suferința necesară? (...) Am deschis din întâmplare la un loc dintr-o pagină unde am văzut o cugetare a lui Paul Claudel, un scriitor celebru francez. El zicea aşa: <Dumnezeu nu a venit în lume pentru a eradica suferința, Dumnezeu nu a venit în lume nici măcar ca să o explice. Dumnezeu a venit în lume ca să umple suferința umană cu prezența Lui> ”.[14]

Detenția capătă o dimensiune harică unde, cel pe care societatea îl consideră nefericit devine fericit, cel închis şi oprimat de sistem devine liber în Hristos, căci sfinții părinți ne îndeamnă să devenim mai întâi robi ai lui Hristos, şi prin această robire vom deveni liberi. Astfel se explică şi titlul paradoxal al cărții sale de căpătâi *„Jurnalul fericirii”*, o carte ce ilustrează fericirea, *„nefericiții fericiți”*[15], o fericire pe care numai cei care au trecut prin temniță o înțeleg. Sfântul Nicolae Velimirovici mărturisea despre detenția la lagărul de concentrare de la Dachau: *„În lagăr este astfel: te aşezi într-un colț şi spui în cugetul tău: Doamne, sunt praf şi cenuşă, ia sufletul meu! Şi atunci sufletul tău se urcă la ceruri şi Îl vezi pe Dumnezeu față către față. Dar nu poți să rezişti şi Îi spui: Nu sunt pregătit, du-mă jos înapoi! Pe scurt, mi-aş da tot restul vieții pentru o oră la Dachau!”*[16]

Temnița a transformat un rătăcitor, aşa cum îi plăcea lui Steinhardt să se numească, într-un domn şi, mai presus de toate, într-un creştin. Ea a devenit, fără voia torționarilor, un loc al sfințirii unde omul se regăseşte şi descoperă în el

14 Pr. Gheorghe Calciu, Cuvinte vii, Ed. Bonifaciu, Bacău, 2009, p. 139.

15 Nicolae Morar, op. cit. p. 17

16 Nicolae Velimirovici, Suta de capete de la Liubostinia, Ed. Sophia, trad. Nicola Savici, Bucureşti, 2009, p. 55.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 25

puterea de a merge mai departe împăcat cu sine şi cu ceilalți. Pentru Nicolae Steinhardt, temnița este cea care îi redă vederea duhovnicească asupra lucrurilor, cea care îl ajută să se vindece de orice nazuri sau ifose, dar cel mai important îi dă libertate şi îl face să spargă bariera nemulțumirii şi să cunoască adevărata fericire. Aici, el gustă din apa cea vie a fericirii, pe care i-o oferă Hristos femeii cananeence la fântâna lui Aavram, şi rămâne neînsetat de fericire. Aici, redescoperă bucuria de a trăi şi de a găsi fericirea în lucruri aparent banale: viața, soarele, florile etc. Aici, sinceritatea, curajul, onoarea, eroismul sunt virtuți puse la loc de cinste de Steinhardt, iar pacea se aşează în sufletul lui, atât vis a vis de el cât şi de ceilalți, împlinindu-se astfel vorba bătrânului Oscar.

2.2. Botezul lui Nicolae Steinhardt

Pentru Nicolae Steinhardt detenția va fi o Înviere, căci aici în temnița de la Jilava, va învia cu Hristos, prin Taina Sfântului Botez.

După mărturisirea imediată a dorinței de a se boteza, urmează, în perioada 10-15 martie 1960, catehizarea care mergea foarte repede, pe de o parte pentru că părintele Mina se arăta *„îngăduitor şi nepretențios”*, iar pe de altă parte şi pentru că părintele Nicolae se dovedeşte a cunoaşte destul de multe. Pe lângă părintele Mina, în celulă mai erau doi preoți greco - catolici la întrebarea cărora ce vrea să fie catolic sau ortodox părintele Nicolae răspunde, fără şovăială, că ortodox. Urma, deci, ca botezul să fie săvârşit de părintele Mina, iar la botez să asiste şi cei doi preoți

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 26

greco - catolici, dând astfel botezului un caracter ecumenic.

Luând sfârşit catehizarea, a sosit şi mult aşteptatul moment al botezului programat pentru ziua de 15 martie 1960, într-un moment de agitație maximă, când avea loc întoarcerea *„de la aer”*, în aşa fel încât gardienii să nu-i poată vedea. *„Iată, eu am cunoscut pe Hristos prin Taina Sfântului Botez, ca Pavel pe drumul Damascului, căci altfel cum se poate explica starea de fericire pe care am trăit-o eu, imediat după săvârşirea botezului, de către călugărul meu, (pr. Mina), decât că botezul este adevărat, că Sfintele Taine sunt adevărate”*.[17]

Detaliile au fost puse la punct din timp, şi, beneficiind de complicitatea câtorva deținuți la momentul dinainte stabilit, are loc Sfânta Taină a Botezului, taină pe care părintele Nicolae o descrie într-un mod cu totul deosebit, făcându-l să creadă pe cel care citeşte acest pasaj din *„Jurnalul Fericirii”* că participă direct la Taina săvârşită în celula 18: *„La repezeală - dar cu acea iscusință preoțească unde iuțeala nu stânjeneşte dicția desluşită - părintele Mina rosteşte cuvintele trebuincioase, mă înseamnă cu semnul crucii, îmi toarnă pe cap şi pe umeri tot conținutul ibricului şi mă botează în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh... Mă nasc din nou din apă viermănoasă şi din duh rapid.”*[18]

Rândurile care urmează în Jurnal şi care descriu efectul tainei botezului sunt memorabile şi sunt adresate atât celor care nu consideră Botezul o Sfântă Taină, dar şi nouă, celor

17 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 85.

18 Ibidem, p. 91-92.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 27

care am fost botezați din pruncie, pentru a cugeta mai bine la ceea ce am primit prin Taina Botezului şi cum trebuie pe mai departe să ne facem misiunea de creştini, conlucrând cu harul primit la Botez. *„Va să zică este adevărat: este adevărat că Botezul este o Sfântă Taină, că există Sfintele Taine. Altminteri fericirea aceasta care mă împresoară, mă cuprinde, mă învinge n-ar putea fi atât de neînchipuit de minunată şi deplină. Linişte. Şi o absolută nepăsare. Față de toate. Şi o dulceață. În gură, în vine, în muşchi...*"

Pentru N. Steinhardt, botezul nu este un act mistic de inițiere, ci este o descoperire al lui Dumnezeu, a sinelui şi a fericirii.

Deşi trăieşte fericirea pe care a trăit-o Sfântul Apostol Pavel pe drumul Damascului, aşa cum el mărturiseşte în paragraful de mai sus, totuşi convertirea nu este una de tip paulin, adică imediat, ci Nicolae parcurge un drum al convertirii început încă din copilărie *„Din copilărie m-au atras clopotele şi obiceiurile creştineşti. Părinții mei erau în bune relații cu preotul Mărculescu de la biserica locală, Capra, unde am mers şi eu. La Liceul Spiru Haret am fost singurul dintre patru elevi israeliți care nu am venit cu certificat de rabin ci am învățat religia creştină…"*[19] Mai departe, după instaurarea regimului din 1947, el o va duce din ce în ce mai rău, atât material cât şi spiritual, fapt care va determina apropierea sa de creştinism *„…am dus-o foarte greu din punct de vedere material şi sufletesc. Am fost şi foarte bol-*

19 Ibidem, p. 420.

20 Ibidem, p. 421.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 28

nav, vreme îndelungată. Din punct de vedere spiritual, lucrurile au evoluat în cu totul al mod. Mă simțeam din ce în ce mai atras de creştinism."[20] Pentru Steinhardt convertirea nu este un drum simplu, ci se aseamănă cu traversarea unei mlaştini: pe de o parte o mlaştină a sistemului şi vieții din România anilor '47, din ce în ce mai grea pentru evrei, şi, pe de altă parte, o mlaştină a propriei existențe.

Botezul din temnița de la Jilava este momentul crucial şi mult aşteptat de Dumnezeu şi de prietenii lui Steinhardt. Este momentul în care, fără prea multe cuvinte, el se uneşte cu Hristos în chip văzut. De ce văzut? Pentru că renunță la libertatea sa, numai să nu îşi denunțe prietenii, şi împlineşte astfel vorbele Mântuitorului: *„Nu este dragoste mai mare, decât să-şi pună cineva viața pentru prietenul său"* (Ioan 15, 13), unindu-se prin jertfa sa, în chip tainic, cu Hristos, Care la rândul său pătimeşte şi se jertfeşte pentru noi, prietenii săi. Botezul vine şi desăvârşeşte relația lui Steinhardt cu Hristos. Prin botezul său, Steinhardt dărâmă ideologia antihristică, care încerca să convertească marea masă la ateism şi dă o lecție de curaj şi mărturisire, care se va transforma în fericire.

Vorbind despre botezul şi convertirea lui Nicolae Steinhardt, ucenicul său apropiat, preotul profesor doctor Mihail Milea, mărturiseşte: *„Botezul l-a făcut din convingere, şi în virtutea libertății sale a ales Ortodoxia. În închisoare erau oameni şi de alte religii şi de alte confesiuni creştine. Ar fi putut să devină catolic sau greco-catolic, protestant sau neoprotestant. Dar, din toate, a ales Ortodoxia. A făcut acest*

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 29

lucru conştient. A studiat mult despre religie, despre istoria creştinismului, a Bisericii Universale. A studiat foarte mult istoria poporului român. A rămas uimit de credința statornică a poporului nostru, de vechimea ei, de legătura acestei credințe cu Însuşi Mântuitorul Hristos prin Sfântul Apostol Andrei. Faptul că din evreu a devenit creştin, nu l-a mustrat deloc această trecere, această schimbare a religiei. Nu şi-a făcut deloc reproşuri că a trădat religia strămoşilor, ci dimpotrivă era bucuros că religia creştină este împlinirea, desăvârşirea mozaismului, a religiei din Vechiul Testament."[21]

În convertirea lui Nicolae Steinhardt, ieromonahul Mina Dobzeu vede răspunsul lui Hristos dat grupului de intelectuali care pătimeau în temniţe pentru mesajul lor cultural - creştin. *„Iată că Domnul ne cercetează prin grupul de intelectuali care s-au dovedit solidari în credința lor, mărturisind-o chiar cu prețul vieții. Pentru aceasta, Domnul le confirmă credința lor şi atitudinea lor statornică şi demnă pe care o scoate în evidență prin faptul că îl cheamă pe Nicolae Steinhardt la botez. Arătând că botezul este adevărat şi adevărate sunt toate Sfintele Taine. Autenticitatea botezului creştin, a prezenței harului în Sfintele Taine, este confirmată şi de starea de fericire pe care Nicolae Steinhardt o trăieşte imediat după botez"*[22].

Domnul George Ardeleanu, cel care a scris o teză de doctorat intitulată *„Nicolae Steinhardt şi paradoxurile libertății"* susține

21 Sava Bogasiu, Mărturii în lumina dreptei credințe, Ed. Alpha MDN, Buzău, 2011, p. 112;

22 Mina Dobzeu, Pentru o Biserică dinamică, Ed. Bunavestire, Bacău, 2001, p. 41;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 30

că există doi Steinhardt: primul Steinhardt este cel din perioada interbelică, şi cel de al II-lea Steinhardt, ieşit din închisoarea de la Jilava, botezat şi îndreptat către viața în Hristos. Botezul este momentul de unire dintre cei doi Steinhardt în slujba lui Hristos. Prin botezul lui Nicolae Steinhardt se internalizează drumul de la Vechiul Testament la Noul Testament.

2.3. Convertirea de după convertire

Pe 4 august 1964 Nicolae Steinhardt este eliberat din închisoare şi, cu multă emoție, se reîntâlneşte cu tatăl său. Întâlnirea celor doi scoate în evidență relația ludică tată-fiu, fiul cerându-i tatălui să nu plângă pentru că îl vede, iar acesta îi răspunde pe tonul său tipic *„Să plâng, zice. Ce-s prost? Ia spune, tu ai mâncat ceva astăzi?”*[23] Deşi evreu, Oscar Steinhardt, nu se supără pe fiul său atunci când acesta îi dezvăluie că în temniță s-a convertit la Ortodoxie; totuşi, nu pierde ocazia să îl pună în gardă şi să-l readucă cu picioarele pe pământ: *„Numai să fi fost sincer, şi să-ți dau un sfat: nu-ți băga în cap că acum s-a zis, Dumnezeu o să se ocupe numai de tine. Nu uita că mai sunt vreo trei miliarde”*.[24]

Ioan Pintea, un ucenic apropiat al lui Nicolae Steinhardt, vorbind despre convertirea lui spunea: *„Sunt fericit că Părintele Nicolae Steinhardt a devenit ortodox. De aceea spun: n-ar trebui să existe bucurie mai mare pentru Biserica mea decât convertirea unui evreu şi dai lanu că fiul lui Oscar Steinhardt a devenit fiu al Bisericii Ortodoxe. Dar mă în-*

23 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. cit. 1991, p. 90.

24 Ibidem, p. 258

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 31

treb: ce a fost în inima şi sufletul lui Nicolae Steinhardt atunci când, în faţa uşilor împărăteşti şi înaintea Părintelui Serafim (care l-a călugărit), a dat răspuns lepădărilor din Rânduiala primirii la credinţa ortodoxă a celor de credinţă mozaică? Chiar şi pentru mine ca preot, aceste lepădări, urmate de grozave afurisiri din partea celui care vine sincer şi nesilit de nimeni la credinţa ortodoxă, mi se par terifiante. De pildă: Întrebare: Cu adevărat te-ai lepădat de toată credinţa evreilor care nu cred că Hristos este Fiul lui Dumnezeu şi de învăţăturile lor care sunt împotriva lui Hristos; le afuriseşti şi le lepezi pe ele? Răspuns: Cu adevărat m-am lepădat de toată credinţa evreiască şi de învăţăturile lor, care sunt împotriva lui Hristos Dumnezeul nostru, şi le afurisesc şi le lepăd pe ele. Mult, sincer şi din inimă a iubit Nicolae Steinhardt credinţa ortodoxă dacă a putut da un asemenea răspuns!"[25]

Steinhardt, după ieşirea din închisoare, urmează un drum al convertirii de după convertire, adică îşi desăvârşeşte Taina Sfântului Botez primită în închisoare, prin faptul că merge la Schitul Darvari din Bucureşti unde primeşte Sfânta Taină a Mirungerii. Mai departe, Steinhardt se va apropia din ce în ce mai mult de viaţa monahală urmând ca, în final, să rămână la Mănăstirea Rohia şi să fie cunoscut drept monahul de la Rohia. Într-un interviu părintele Serafim Man, cel care l-a tuns în monahism pe Nicolae Steinhardt, spunea: *„De ce l-am călugărit? Păi, în primul rând, omul acesta a dus viaţă de călugăr de mult, şi cu atât mai mult de la in-*

25 Ioan Pintea, Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2007, p.17;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 32

trarea în mănăstire, iar eu nu am făcut decât să-i dau formă de călugăr. Apoi, în al doilea rând, omul acesta trebuia cinstit cu haina monahală pentru faptul că, el, intelectual fiind a primit credința ortodoxă, devenind un creştin practicant, şi dorindu-şi călugăria a ținut să le arate tuturor intelectualilor că se poate să fi şi om de cultură şi un bun creştin, că în Biserică nu te îngustezi la minte deoarece în Biserică s-au format marile personalități culturale secole dea rândul. Iar în al treilea rând, mi-am îndeplinit în acest fel o datorie de conştiință respectându-mi şi eu la rândul meu partea mea de îngăduință făcută atunci când părintele Nicolae şi-a asumat organizarea bibliotecii mănăstirii noastre". **26**

Tunderea în monahism a lui Nicolae Steinhardt a şocat lumea intelectualilor din România. Iată ce nota academicianul Eugen Simion despre aceasta: *„Numele călugărului Steinhardt revenea des în discuțiile noastre. Era simpatizat. O simpatie puțin amuzantă. Gestul lui de a se călugări ne intriga. Nu era şi nu este un act obişnuit ca un critic literar să părăsească arena publică şi să intre în mănăstire. Precedentul Noica (retragerea la Păltiniş) are altă semnificație. Nicolae Steinhardt merge mai departe, merge până la capăt: nu-şi caută un loc unde să mediteze mai liber şi să scrie mai bine (ca filosoful Noica), el caută un loc singuratic unde să se dedice misiunii sale religioase. Această decizie, repet, a intrigat lumea intelectuală. Unii scriitori n-au acceptat convertirea sa. Alții au privit-o cu neîncredere.*

26 www.fericiticeiprigoniti.net, 15.03.2012, h 21.04;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 33

Gestul său m-a impresionat, trebuie să recunosc, pentru că nimeni nu intră în mănăstire ca să câştige ceva în ordine materială, ca să profite de ceva în ordine lumească. Este un profit în spirit, dar acesta este altceva, este de alt ordin. Aşa că în cercul nostru de la <România literară> priveam cu simpatie pe Nicolae Steinhardt, care, apărându-se de acuzaţiile aduse de unii confraţi, zicea că decizia lui de a se călugări a fost luată, în afară de motivaţia religioasă, de dorinţa lui de a răsplăti moralmente poporul român pentru toleranţa şi bunăstarea lui…" [27]

2.4. Nicolae Steinhardt. Prin moarte spre înviere

La mai bine de 30 de ani de când fusese condamnat în procesul *„Pillat - Noica"*, la 13 ani de închisoare, sub acuzaţia de *„crimă de uneltire contra ordinii sociale",* pe data de 29 martie 1989, într-un spital din Baia Mare, se stinge din viaţă părintele Nicolae Steinhardt, la vârsta de 77 de ani. La acea dată, Nicolae Steinhardt îşi programase plecarea la Bucureşti de la Mănăstirea Rohia. Drumul spre aeroport este un adevărat drum al smereniei deoarece Steinhardt îi mărturiseşte părintelui Mina Dobzeu, care îl însoţea: *"Tare mă supără nişte gânduri, că nu m-a iertat Dumnezeu de păcatele tinereţii mele". "Satana, care vede că nu te mai poate duce la păcat, te tulbură cu trecutul"*, îi răspunde părintele Mina. După convertirea sa în temniţa de la Jilava, Steinhardt ştim că şi-a dedicat viaţa lui Hristos făcând

27 Florian Roatiş, Op. cit., p. 232-233;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 34

pocăință neîncetată pentru faptele tinereții sale. Afirmația pe care o face nu este una venită din falsă smerenie sau din deznădejde, ci una din profundă iubire pentru Dumnezeu, din smerenie, deoarece el se vedea încă nevrednic să-l întâlnească pe Dumnezeu.

Mergea la Bucureşti pentru a se întâlni cu amicii lui: Alexandru Paleologu, Mihai Şora şi Oliv Mircea. Din păcate, pe aeroportul din Baia Mare i s-a făcut rău (suferise un infarct).

A fost dus la spital, unde, a doua zi, pe deplin conştient l-a îmbrățişat pe Hristos şi s-au ridicat împreună în Lighetul ceresc; nu înainte de a redacta ultimele indicații testamentare şi lista persoanelor care urmau a fi invitate la înmormântare. A plecat având alături de el lumina lui Hristos (lumânarea) şi melodia psalmului lui David.

Cu două zile înainte de moartea sa, Nicolae Steinhardt îi scrie prietenului său Ioan Pintea: *"Dragă Ioane, o duc din ce în ce mai greu cu angina pectorală. Crize din ce în ce mai dese şi mai dureroase. Se prea poate să nu mai am decât puțin, foarte puțin de trăit. Am rugat pe Părinții Iustin şi Emanoil să-ți remită toate dosarele aflate în camera mea. Nu cuprind noutăți ori lucruri prea importante; te rog totuşi să le preiei tu, să nu fie azvârlite la gunoi. (...) Aş dori totuşi să încerc să las în urma mea o dovadă, o mărturie de credință creştină. Ştiu că-ți dau o bătaie de cap, dar mă încred în prietenia, afecțiunea şi devotamentul ce mi-ai dovedit din belşug. (...) Poate că voi rezista călătoriei la Bu-*

28 N. Steinhardt, Ioan Pintea, Primejdia mărturisirii, Ed. cit, p. 39;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 35

cureşti şi că mă voi putea înapoia aici, să termin eu treaba. Cu atât mai bine. Dar nu se ştie şi de aceea ți-am adresat acest îndrăzneț apel profund prietenesc. Din inimă şi cuget, Nicolae ”.[28]

Ioan Pintea îşi aminteşte de ziua în care a primit scrisoarea: *“O presimțire neagră se aşezase ca o bilă de plumb peste aceste rânduri. Eram departe de el, undeva între rafturile cu cărți ale Bibliotecii Județene din Bistrița şi, printre lacrimi, am simțit cum, din adâncul inimii, ceva uriaş m-a cuprins deodată. N-am înțeles pe loc. Am priceput mai târziu. Era, de fapt, ceva foarte simplu. Durere şi recunoştință. În ziua în care am primit această scrisoare, părintele meu drag, cel care m-a trezit din somnolență şi din confuzie, murea împăcat pe un pat de spital din Baia Mare. Mi-a trimis mie, şi nu altcuiva, ultima scrisoare redactată în această viață. E o scrisoare terifiantă, cu valoare de testament, în care Nicolae Steinhardt îmi dă ultimele sfaturi şi îmi adresează ultimele rugăminți şi mulțumiri”* .[29]

La înmormântarea sa au participat toți prietenii săi, dar şi foarte mult popor; a fost ca în ziua de Paşti.

Nici de data aceasta Securitatea nu a ratat ocazia şi a fost prezentă la prohodire. Aşa cum ne mărturiseşte părintele profesor doctor Mihail Milea, ucenicul lui Nicolae Steinhardt *„peste tot erau băieții cu ochii albaştri, mulți dintre cei veniți acolo ar fi vrut să țină o cuvântare la prohodirea lui Steinhardt, dar părintele stareț ne-a oprit din grijă față de noi şi pentru ca aceştia să nu tulbure liniştea rugăciu-*

29 Ibidem, p. 40 -41;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 36

nii.”[30]

Singurul care a cuvântat a fost P S Justinian Chira, iar pe marginea gropii, poetul Adrian Popescu din Cluj a citit un scurt cuvânt, pe fundal auzindu-se plânsul clopotelor.

Prea Sfințitul Justinian Chira, în *„Jurnalul de însemnări zilnice”,* povesteşte cum a fost înmormântat monahul Nicolae şi consemnează aici şi cuvântul rostit de prea Sfinția sa: *„Nicolae Steinhardt, fiind monah, sunt sigur că dacă l-am întreba şi dacă i s-ar dezlega limba ca să poată să ne vorbească ne-ar cere tuturor cu smerenie să nu vorbim acum, aici, despre calități, ci ne-ar cere să vorbim despre neputințele, despre păcatele lui. Iar dacă despre acestea nu ştim ce să spunem, atunci şi noi, cu umilință, să păstrăm o sfântă tăcere”.* [31]

30 Conferința Nicolae Steinhardt de Facultatea de Teologie Ortodoxă din București;

31 Nicolae Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. cit., p.7.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 37

3. Dimensiunea mărturisitoare a vieții lui Nicolae Steinhardt

Pe parcursul vieții sale, Nicolae Steinhardt de trei ori a dat dovadă de mare curaj în a mărturisi: prima dată, în calitate de prieten, s-a hotărât să nu trădeze grupul de intelectuali în frunte cu C. Noica; a doua oară, atunci când în temnița de la Jilava a mărturisit pe Hristos, primind Taina Sfântului Botez şi lepădându-se de legea veche, iar a treia oară, la Mănăstirea Rohia, când a cerut să depună votul monahal, lepădându-se de tot duhul lumesc.

Alături de el, în aceste împrejurări de profundă mărturisire, au stat: nădejdea că totul, în final, va fii bine şi el va fii eliberat şi nădejdea că tatăl său, Oscar Steinhardt, nu va muri *„ca un câine”* neputincios din cauza vârstei, aşa cum îl amenințaseră cei de la Securitate că se va întâmpla dacă nu mărturiseşte împotriva prietenilor săi.

Credința că Hristos este Dumnezeu adevărat, şi prin El a venit mântuirea, credința că Botezul spală păcatele şi te reînnoieşte ca om şi iubirea, îi vor îndrepta paşii către viața monahală, iubirea care, îi va caracteriza toată viața, o iubire din care s-a născut fericirea.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 38

Problema fericirii îl va preocupa pe *„avva Nicolae”*[32], aşa cum îi plăcea să i se spună, pentru el fiind rezultatul depăşirii existenței către o esență, este *„simțământul liberator… transformator nelimitat”*, este actul de luare la cunoştință că fiecare om este unic *„nu o simplă enunțare…ori o afirmație pilduitoare, ci un constant obiectiv”* .[33]

Monahul de la Rohia este un om al paradoxurilor, fapt ce reiese chiar din titlul celei mai cunoscute opere *„Jurnalul fericirii”*. De ce? Pentru că *„Jurnalul fericirii”* este de fapt, aşa cum îl numeşte părintele Morar Nicolae în teza sa de doctorat, *„o carte a tuturor nefericiților”*.

„Aceşti nefericiți fericiți sunt cei ce refuză complicitatea cu răul, cei ce au depăşit înțelepciunea ambiguă, cei conştienți de faptul că, deşi tragicul nu poate fi domesticit, capcanele lui continuând să facă victime, riscul lor este frumos”.[34]

Dacă vorbim de dimensiunea mărturisitoare a lui Nicolae Steinhardt, nu trebuie să-l uităm pe bătrânul Oscar, care îi imprimă această stare de curaj în a spune lucrurilor pe față şi în a nu fii fricos, aducându-ne aminte de vorbele sale: *„Să nu fii jidan fricos şi să nu te caci în pantaloni”.* [35]

32 Ioan Pintea, Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt, Ed. cit. p.17.

33 Nicolae Steinhardt, Dăruind vei dobândi, Ed. Mănăstirii Rohia, 2005, p. 13-15.

34 Nicolae Morar, op. cit. p.17.

35 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. cit. 1991, p. 25.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 39

3.1. Nicolae Steinhardt, un nou Antim Ivireanu

Vorbind despre dimensiunea mărturisitoare a vieții lui Nicolae Steinhardt, nu putem să trecem cu vederea iubirea față de România şi de tot ceea ce ține de ea: locuri, neam, limbă, obiceiuri etc. Patriotismul lui Steinhardt este o formă pură de mărturisire a iubirii sale şi a trăirii autentice româneşti. Vorbind despre Nicolae Steinhardt, părintele Mina Dobzeu, cel care la botezat îşi aduce aminte de un răspuns dat de acesta de ce a ales neamul românesc: *„când a venit un scriitor israelitean…Tot aşa întreabă că de ce trebuia el să treacă la creştinism. Şi ce a găsit el la poporul român să-l îndrăgească şi să-şi însuşească chiar credința şi neamul lui. El a răspuns foarte cuminte: Am găsit un popor liniştit, primitor. Cum este zicala românească: Să fii blând cu cel ce-ți cere milă şi adăpost. Şi a găsit credința lui adevărată, credința ortodoxă. Aşa a răspuns”*.[36]

Fiind un om al paradoxurilor, nu ezită nici când vine vorba de patriotism şi iubire de țară să iasă din tipare. Cu toate că mulți scriitori şi oameni de cultură români îşi permit să vorbească despre o fatalitate românească, Steinhardt rosteşte ceva paradoxal: *„Pentru mine creştinătatea se confundă cu o poveste de dragoste: o dublă îndrăgostire de Biserica creştină şi de neamul românesc”*. În timp ce toți ceilalți din vremea lui se întreceau care să critice România şi poporul român, Steinhardt se concentrează pe mărturisirea

36 25 Ibidem, p. 25;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 40

iubirii lui față de toate acestea. Şi acum ne întrebăm oare are dreptate Nae Ionescu când spune: *„cine nu are sânge românesc poate fi bun Român, dar cu nici un preț şi orice s-ar petrece nu poate fi Român”.*[37] Cu siguranță că nu! Steinhardt a dat dovadă că este mai mult decât un român bun, el a urcat către treapta de român autentic, un român care îşi acceptă crucea hristică şi care, în cele mai grele momente din viață, nu ponegreşte țara pentru răul care s-a năpustit asupra lui, ci îi dă mulțumire că i-a dat şansa să se jertfească pe altarele ei. La această afirmație Nicolae Steinhardt răspunde cum nu se poate mai frumos: *„Aşa şi este, dacă nu-i decât pe măsura putințelor omeneşti. Dar ce nu e cu putință la oameni e cu putință la Dumnezeu. Pe cale omenească, obişnuită, după fire, nu poți trece de la însuşirea de bun Român la starea de Român. Dar prin botezul sângelui, ca vărul meu Teodor la Mărăşeşti, dar pe cale de transfigurare? Cum de nu şi-a adus aminte Nae Ionescu de Matei 19, 26, de Marcu 10, 27, de Luca 18, 27? Cum de n-a înțeles că şi aici există un drum presărat cu flori de iasomie şi cu minuni, al înnoirii care face ca toate să devină cu putință, uşoare? Cui crede că vinul se poate preschimba în sânge, nu-i vine greu a recunoaşte că duhul poate săvârşi mutații semiotice cu sângele… Biologic, etnic, da. Mistic, problemele se pun însă cu totul altfel şi ceea ce nu e cu putință pe un plan, devine cu totul posibil, degrabă, pe celălalt”.* [38]

37 Cătălin Emilian Cira, Convorbiri despre N. Steinhardt, Ed. EIKON, Cluj-Napoca, 2010, p.11;

38. Idem;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 41

Steinhardt este un nou Ivireanu deoarece, asemenea acestuia, care adus din Georgia de domnul Țării Româneşti şi pus Mitropolit, reuşeşte să se integreze perfect în spațiul românesc. Ba, mai mult, ajunge să îl iubească mai mult decât un român autohton. Antim Ivireanu reuşeşte prin scrierile sale să pună bazele limbii româneşti cultice. Steinhardt reuşeşte să pătrundă dincolo de înțelesul cuvintelor şi să explice tainele folosirii acestora în Sfânta Scriptură; şi ne aducem aminte aici analiza celor două verbe *„a şedea”* şi *„a sta”* din predica la Sfântul Arhidiacon Ştefan.[39]

Nicolae Steinhardt este şi în privința românismului un inadaptat, deoarece el reuşeşte acolo unde nici un om de cultură din România nu a reuşit, să găsească virtuți. El reprezintă figura scriitorului care rămâne de-a dreptul blocat şi biruit de încântare atunci când priveşte spațiul românesc.

Datorită tatălui, Avva Nicolae, deşi evreu, el a trăit ca un adevărat român, iubindu-şi patria şi tot ce aparținea ei. Într-un dialog cu ucenicul său Ioan Pintea, Avva spunea: *„Cu ce drept îl iubesc pe Eminescu? Fără nici un drept. Tot astfel, fără nici o justificare, iubesc în mod arbitrar şi total poporul român şi fenomenul românesc. Cât de fericit sunt că mi-ați dat prilejul să-mi mărturisesc dragostea pentru Eminescu şi fenomenul românesc!”*[40] În temnițele comuniste. Steinhardt îşi mărturisea iubirea de patrie predând şi învățând pe ceilalți deținuți poezii eminesciene. În dialogul purtat de Nicolae Steinhardt cu Zaharia Sângeorzan, la întrebarea 58,

39. N. Steinhardt, Dăruind vei dobândi, Ed. cit, 2005, p. 281.

40. N. Steinhardt, Ioan Pintea, Primejdia mărturisirii, Ed. cit. p. 60.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 42

acesta explică de ce Eminescu este altceva față de Blaga, Arghezi, Bacovia, Barbu: *„Să vă spun pe scurt de ce Eminescu este altceva. Pentru că avea caracter şi era dintr-o bucată; erau într-însul, ca-n orice om, binele şi răul (puțin), dar nu era morişcă. Arghezi, Bacovia, I. Barbu, Blaga: mari poeți. Nu ajunge! Barbu a umblat cu şoalda după '44, pretinzând că nu a fost ce a fost şi scriind – frumos de altminteri – ce nu credea. Pentru Arghezi, cuvântul caracter face parte din altă galaxie. Întunecat suflet! Şi abject. Bacovia e o figură mai demnă şi mai curată, dar şi pe el îl învinovățesc de teatralism şi destul de multă iscusință în arta de a-şi apăra interesele. Chiar şi Blaga – cel mai pur – s-a lăsat manevrat de pramatia de Carol II (un ticălos de mare clasă) şi de Veturia Goga (o şmecheră fără pereche). Ideea de Eminescu nu e o idee literară ori politică ori psihologică – e o idee etică. "*[41] Iar în întrebarea 60, vorbind despre *"Luceafărul"*, Steinhardt face o frumoasă comparație propulsându-l pe Eminescu în rândul scriitorilor internaționali: *„Luceafărul poate fi interpretat în orice fel. E Faustul românesc. Cuprinde în sine totul. După cum Faust îl reprezintă pe Goethe in toto (inclusiv delirul, fantasmagoriile, ascunzişurile, ambițiile), şi în Luceafărul se află cuprinse (doar cantitatea textului diferă enorm) filosofia, melancolia, basmul, autobiografia, raportul Popular – Cult, spovedania, viziunea… Faust, cred, e adevăratul geamăn al Luceafărului. Şi Faust şi Luceafărul dau pe față pe autor. Mărturisesc că mie unuia*

41 Zaharia Sângeorzan, Monahul de la Rohia, N. Steinhardt răspunde la 365 de întrebări, Ed. Humanitas, ediția a II-a, București, p. 28.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 43

figura lui Eminescu îmi apare mai luminoasă, curată şi îmbietoare – din Luceafărul – decât a lui Goethe din Faust." **42**

Aducându-şi aminte de avva Nicolae, părintele Mihail Milea ne aduce în prim plan chipul românului autentic, înflăcărat de iubirea de țară: *„Deşi evreu de origine, era mai român decât mulți dintre români. Când se intona imnul statului român, tresărea, iar când citea din istoria poporului român îi dădeau lacrimile. Asocia mereu istoria poporului evreu – ales de Dumnezeu – cu istoria poporului român blagoslovit de Dumnezeu să viețuiască pe această gură de rai. Era fascinat de ortodoxia românească, motiv pentru care a decis să se boteze. Era aşa de fericit, plângea mereu de bucurie că s-a născut în România. A iubit atât de mult România, acest neam românesc în care s-a identificat şi i-a scos în relief toate calitățile şi frumusețile spirituale şi culturale."*[43]

Aşa cum mărturiseşte mai sus părintele Mihail Milea, ucenicul apropiat al lui Nicolae Steinhardt, el s-a identificat cu poporul român, prin faptul că şi-a asumat crucea, asemenea poporului român, şi a transformat-o din suferință în cale de izbăvire, o cale a fericirii.

Patriotismul lui Steinhardt nu izvorăşte dintr-un patetism prin care doreşte să arate alipirea de neamul acesta, ci el vine din dorința arzătoare de a recupera în fața celor care s-au născut români, din iubirea profunda față de țara şi neamul care i-au facilitat întâlnirea cu Hristos.

Nu aş vrea să închei acest capitol despre Nicolae Stein-

42 Idem;

43 Sava Bogasiu, op. cit., p. 109;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 44

hardt fără să precizez aici caracterul ludic (aparent deoarece abordarea este pe cât de jucăuşă pe atât de profundă) al patriotismului steinhardtian: *"Băiete, dacă scrii pe o foaie cuvântul ROMÂNIA, cu litere mari şi încerci apoi să faci o frază din literele acestui cuvânt, ce o să iasă? Îți spun eu; aranjând literele vei obține propoziția: OM ÎN RAI!"*[44] Aceasta era România pentru Nicolae Steinhardt, transfigurarea materială a Împărăției lui Dumnezeu. Aici, el, ca odinioară poporul evreu, descoperă pământul făgăduinței, locul unde sălăşluia Dumnezeu.

Paradoxul acestor două personalități, Antim Ivireanu şi Nicolae Steinhardt, deşi străini au iubit şi au suferit mai mult decât alți români pentru țară şi neam.

Avva Nicolae a fost un mărturisitor al spiritului românesc autentic în rândul tinerilor, care până astăzi îl preiau ca model. Avea un stil aparte de a vorbi tinerilor aşa cum singur mărturiseşte în cartea *„Monolog polifonic"* : *„Numai că nu de pe poziții de aşa-zisă înțelepciune bătrânească îndrăznesc a vorbi, ci cu bruma de nebunie tânără încă sălăşluitoare în adâncul sufletului meu din belşug zdruncinat de eşecuri şi erori. De pe poziții de egalitate atrag atenția celor tineri…"*[45] Această mărturisire scoate în evidență şi duhul de profundă smerenie care îl caracteriza pe Nicolae Steinhardt.

Puterea mărturisitoare pe care o avea monahul de la

44 Mărturie a pr. prof. dr. Mihail Milea făcută la Conferința „Nicolae Steinhardt", Facultatea de Teologie Ortodoxă, Bucureşti, 29.05.2012.

45 N. Steinhardt, Monolog polifonic, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991, p. 118.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 45

Rohia provenea din credința vie în Iisus Hristos, Care pentru avva Nicolae nu era o simplă prezență istorică, ci o *prezență vie şi actuală; el trăia cuvintele Evangheliei „Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăieşte în mine."*(Galateni 2, 20).

3.2. Nicolae Steinhardt, Iov-ul contemporan

Toată lumea ortodoxă şi iudaică a auzit de Iov şi de răbdarea acestuia față de încercările date de Dumnezeu dar, şi de răsplata hărăzită acestuia de către El.

Iov este modelul dreptului vechi testamentar care împlineşte întocmai cuvântul lui Dumnezeu şi voia Lui, dar fără să îl descopere personal. Suferința lui Iov are la sfârşitul ei, pe lângă multe bucurii şi bunătăți materiale, întâlnirea cu Dumnezeu. Pe parcursul celor 42 de capitole ale *„Cărții Iov"*, ni se prezintă viața în bunăstare a lui Iov, apoi ispita diavolului îngăduită de Dumnezeu, disperarea lui Iov şi strigătul lui şi, în final, întâlnirea cu Dumnezeu şi repunerea lui Iov la locul cuvenit.

Am ales să vorbesc despre Nicolae Steinhardt ca Iov-ul contemporan deoarece lucrarea lui Dumnezeu cu cei doi este oarecum asemănătoare.

După cum ştim Iov avea mulți fii şi multe fiice, dar şi multă avuție (oi, cămile, asini ş.m.d). La porunca lui Dumnezeu, toate acestea au dispărut, iar el a ajuns să fie disprețuit chiar şi de slugile lui. Deşi Steinhardt nu deține importante bogății materiale, el este un erudit jurist şi om de cultură al cărui viitor văzut în afara convertirii ar fi fost

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 46

destul de strălucit probabil în slujba comuniştilor sau a străinilor.

Ca şi Iov, Steinhardt este încercat de Dumnezeu şi ajunge în fața securității şi toată erudiția sa dispare.

Lăsați fără nimic, Iov fără bunuri materiale, iar Steinhardt fără libertate, cei doi sunt puşi în fața unei alegeri, aceea de a mărturisii: *„Atunci nevasta lui a zis către el: Te ții mereu în statornicia ta? Blestemă pe Dumnezeu şi mori!”* (Iov 2,7); mărturiseşte împotriva prietenilor şi vei fi liber, probabil că l-au îndemnat securiştii pe Steinhardt să facă.

O simplă mărturisire şi suferința celor doi s-ar fii încheiat. Această mărturisire ar fi însemnat şi de o parte şi de alta un act de trădare a lui Dumnezeu. Cu toate presiunile, nici Iov nu huleşte împotriva lui Dumnezeu, nici Steinhardt nu îşi denunță prietenii.

De aici, destinul lui Steinhardt se va asemăna întru totul cu cel al lui Iov, amândoi având momente de *„deznădăjduire cu nădejde”*.[46]

Momentul când Iov începe să blesteme noaptea când a fost zămislit şi ziua când s-a născut ne duce cu gândul la momentele lui Steinhardt când şi-ar fii dorit să nu se fii născut.

Unul dintre cei trei prieteni ai lui Iov, Elifaz din Teman, care venise să îl consoleze, se aseamănă cu Oscar Steinhardt, pentru că încearcă să îl convingă pe Iov de rostul încercărilor: *„Fericit este omul pe care Dumnezeu îl mustră. Şi să nu disprețuieşti certarea Celui Atotputernic. Căci El*

46 Sintagmă folosită de ierom. Savatie Baştovoi

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 47

răneşte şi El leagă rana, El loveşte şi mâinile Lui tămăduiesc." (Iov 5, 17-18). Acest prieten, empatizând cu starea lui Iov, îl încurajează să nu deznădăjduiască şi să nu mărturisească strâmb în faţa Domnului; tot aşa şi Oscar Steinhardt îl convinge pe Nicolae să se prezinte la Securitate şi să-şi înfrunte destinul.

Răspunsurile date de Iov prietenilor săi ne amintesc de răspunsurile date de Steinhardt celor de la Securitate, în primul interviu.

Nişte răspunsuri vagi şi pline de amănunte nesemnificative: aşa cum vedem că întrebat de activitatea lui Noica împotriva sistemului, Steinhardt le vorbeşte despre iniţiativa lui Constantin Noica de a scrie o carte despre filosofia lui Hegel,[47] fapt care nu avea nici o relevanţă pentru proces.

Steinhardt şi Iov au multe în comun, deoarece amândoi sunt nevinovaţi, amândoi suferă pe nedrept, dar amândoi în suferinţă descoperă Învierea.

Pentru Steinhardt detenţia este momentul crucial în care el se întâlneşte faţă în faţă cu Hristos. Este suferinţa care naşte fericire, o fericire transfigurată. Aşa cum vedem la Iov, în capitolul 24, iubirea lui Dumnezeu pentru oameni este una paradoxală, căci spune o vorbă din popor: Dumnezeu pe cine iubeşte încearcă!

Dumnezeu nu a vrut să îi piardă pe cei doi, ci a vrut să îi înveşnicească încă din viaţă de întâlnirea cu El.

„Şi Dumnezeu a binecuvântat sfârşitul vieţii lui Iov mai bogat decât începutul" (Iov 42, 12).

47 Redactor coord. Mihai Giugariu, Prigoana, ediţia a II –a, Ed. Vremea, Bucureşti, 2010, p.150.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 48

Dar nu numai sfârşitul lui Iov, ci şi al lui Steinhardt, căci acesta după cum ştim va ajunge monahul Nicolae de la Rohia, tuns în monahism şi slujind lui Dumnezeu, cu o fericire puțin întâlnită.

Aşadar, asemănarea cu Iov a avut drept scop să reliefeze pronia lui Dumnezeu, suferința ca întâlnire cu Dumnezeu şi răsplata ca încununare a răbdării.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 49

4. Nebunia în Hristos

4.1. Soluția întâi: a lui Soljenițîn

În introducerea *„Jurnalului fericirii”* ni se prezintă *„Testamentul politic”* sau supranumit şi *„Trei Soluții”*. În acest Testament aşa-zis politic, Steinhardt dă trei soluții de a scăpa din *„universul concentraționar”*[48] al lagărului. Deşi aparent acestea trei sunt doar simple îndemnuri de a scăpa de comunişti, ele, în profunzime, ascund soluția mistică, aceea a nebuniei pentru Hristos a lui Nicolae Steinhardt. Prin aceste trei etape, Steinhardt de fapt parcurge drumul către adevărata unire cu Hristos de care se învrednicesc puțini oameni.

Prima soluție este numită de Nicolae Steinhardt cea *„a lui Soljenițîn”*. Ne aducem aminte din capitolele anterioare că Teodor Paleologu mărturisea în conferința de la Facultatea de Teologie din Bucureşti că Soljenițîn era un model pentru Steinhardt, aşadar se cuvenea ca el să fie primul model.

“Ea constă, pentru oricine păşeşte peste pragul Secu-

48 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. cit., p.13

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 50

rității sau altui organ analog de anchetă, în a-şi spune cu hotărâre: în clipa aceasta chiar mor. Îi este permis a-şi vorbi consolându-se: păcat de tinerețile ori de bătrânețile mele, de nevasta mea, de copiii mei, de mine, de talentul ori de bunurile ori puterea mea, de iubita mea, de vinurile pe care nu o să le mai beau, de cărțile pe care n-am să le mai citesc, de plimbările pe care n-am să le mai fac, de muzica pe care n-am să o mai ascult etc. etc. etc. Dar ceva e sigur şi ireparabil: de-acum încolo sunt un om mort.

Dacă aşa gândeşte, neşovăitor, insul e salvat. Nu i se mai poate face nimic. Nu mai are cu ce fi amenințat, şantajat, amăgit, îmbrobodit. De vreme ce se consideră mort, nimic nu-l mai sperie, îmbrobodi, atrage, ațâța. Nu mai poate fi amorsat. Nu mai are – fiindcă nu mai speră, fiindcă a ieşit din lume – după ce jindui, ce păstra sau redobândi, pe ce îşi vinde sufletul, liniştea, onoarea. Nu mai există moneda în care să-i poată fi achitat prețul trădării.

Se cere însă, fireşte, ca hotărârea să fie fermă, definitivă. Te declari decedat, primeşti a te învoi morții, desființezi orice speranță.

Te poți regreta ca doamna d'Houdetot, poți regreta, însă această sinucidere morală şi prin anticipație nu dă greş. Riscul unei cedări, al consimțirii la denunț, al unei recunoaşteri fantaziste a pierit cu desăvârşire.[49]

În această soluție pe care Steinhardt o identifică la Soljenițîn în volumul I din Arhipelagul Gulag, el vede o rupere completă de lume, de tot ceea ce este material: nevastă,

49 Idem

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 51

cărții, vinuri etc. Toate aceste lucruri pentru el devin abstracte.

În acest proces de abnegație Nicolae Steinhardt se aseamănă cu un novice ce se pregăteşte să intre în armata lui Hristos – monahismul. Un novice, care trebuie să renunțe la tot ce are material, apoi la sine şi să intre sub ascultarea lui Hristos. Un novice ce moare lumii şi păcatului ca să învieze cu şi în Hristos Iisus. Se aseamănă cu un mucenic, care ştie că mărturisirea adevăratului Dumnezeu îi va pricinui moartea. Asemenea unui soldat plecat pe frontul celui mai banal război, dar care are conştiința că nu se mai întoarce.

Această lepădare de sine şi de tot ceea ce i-ar aduce plăcere şi confort, va fi repetată de Nicolae Steinhardt în momentul când va hotărî să devină monahul de la Rohia.

De ce adoptă Nicolae Steinhardt această soluție? Să dea impresia unui curaj aberant? Nu! Ci pentru a sfida moartea şi pentru a câştiga în fața ei. Preluând modelul hristic, Nicolae Steinhardt se consideră mort, iar moartea nu mai are puterea de a-l speria : unde îți este moarte boldul tău? Totuşi, o asemenea gândire este destul de greu de dobândit. Gândirea la moarte este recomandată de Sfinții Părinți şi de părinții din Pateric pentru a sporii în virtuți, mai ales în smerenie dar, şi pentru a ne ferii de păcate. Părinții recomandă să ne gândim permanent la moarte, ca atunci când va veni aceasta să fim asemenea celor cinci fecioare înțelepte din parabola Mântuitorului, pregătiți să întâmpine Mirele.

Acest câştig dobândit în fața morții îl va ajuta pe Steinhardt să-şi păstreze integritatea şi să nu declare împotriva

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 52

prietenilor săi. Mort fiind, nimeni, şi mă refer aici la cei de la Securitate, nu îl mai puteau şantaja cu ceva, prin această metodă, el menținându-şi demnitatea.

Când vrei să îl mărturiseşti pe Dumnezeu în fața ateilor, trebuie să fii conştient că în clipa următoare poți muri. Mărturisirea aduce cu ea trăirea, nu poți mărturisi ceva în ceea ce tu nu crezi sau pentru care nu eşti gata să mori. Un exemplu concludent de mărturisire a adevărului credinței este Sfântul Nicolae Velimirovici, contemporan cu Nicolae Steinhardt, şi care a pătimit în temnița de la Dachau: *„Odată, prin anii 1930 ai secolului trecut, Sfântul Nicolae Velimirovici se afla în camera sa de la Patriarhia din Belgrad. Pe neaşteptate a intrat un om care l-a întrebat: Sunteți episcopul Nicolae? Da, eu sunt! A răspuns sfântul. Atunci ciudatul oaspete a scos un pistol şi l-a îndreptat asupra episcopului: Am venit ca să vă ucid, precum mi s-a poruncit. Pregătiți-vă să muriți. Nicolae s-a ridicat de pe scaun şi a zis: eu sunt totdeauna gata să mor şi să mă duc înaintea lui Dumnezeu. Faceți ceea ce v-ați propus. Omul s-a uitat la el, a coborât pistolul şi, după o pauză, a spus: Nu am venit ca să vă omor, ci am vrut să văd dacă sunteți gata să vă dați viața pentru ceea ce credeți.”*[50]

Chiar dacă Steinhardt în fața Securității nu a mărturisit pe Dumnezeu, nefiind încă botezat, el îl mărturiseşte indirect prin faptul că nu îşi denunță prietenii, căci spune Hristos *„cel ce face bine unui dintre aceşti mai mici ai Mei, Mie îmi face”* (Matei 25, 31-46).

50 Nicolae Velimirovici, Op. cit. p. 53.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 53

Aşadar, prin această primă soluție, Nicolae Steinhardt ne arată şi prima etapă în nebunia pentru Hristos: lepădarea de lucruri materiale şi de sine prin a te considera mort. În această etapă te goleşti de tot ce este materie, de toată înțelepciunea trecătoare a lumii, te smereşti şi îi faci loc lui Hristos în tine: *„Cu cât eşti tu personal mai mare, cu atât e Dumnezeu mai mic în tine şi invers."*[51]

4.2. Soluția a doua: a lui Alexandru Zinoviev

"Este cea găsită de unul din personajele cărții <Înălțimile găunoase>. Personajul e un om tânăr, prezentat sub porecla alegorică Zurbagiul. Soluția stă în totala neadaptare în sistem. Zurbagiul nu are domiciliu stabil, nu are acte în regulă, nu e în câmpul muncii; e un vagabond, e un parazit, e un coate goale şi o haimana. Trăieşte de azi pe mâine, din ce i se dă, din ce pică, din te miri ce. E îmbrăcat în zdrențe. Munceşte pe apucate, uneori, când şi dacă i se iveşte prilejul. Îşi petrece mai toată vremea în puşcării ori lagăre de muncă, doarme pe unde apucă. Hoinăreşte. Pentru nimic în lume nu intră în sistem, nici măcar în cea mai neînsemnată, mai păcătoasă, mai neangajantă slujbă. Nici măcar păzitor la porci nu se bagă, neurmând pilda eroului unei nuvele a lui Arthur Schnitzler: acela, obsedat de frica de răspundere, sfârşeşte porcar. NU, Zurbagiul s-a proiectat (în stil existențialist) odată pentru totdeauna dinte de pripas, capră râioasă, călugăr budist

51 Ibidem 58;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 54

cerşetor, smintit, nebun pentru (întru) libertate.

Un asemenea om, aflat în marginea societății, e şi el imun: nici asupra lui nu au de unde exercita presiuni, nu au ce-i lua, nu au ce-i oferi. îl pot oricând închide, hărțui, disprețui, batjocori: dar le scapă. Odată pentru totdeauna a consimțit a-şi trăi viața conform exemplului şi modelului unui perpetuu azil de noapte. Din sărăcie, neîncredere, neseriozitate şi-a tăcut un crez; se aseamănă unui animal sălbatic, unei fiare jigărite, unui tâlhar la drumul mare. E Ferrante Palia al lui Stendhal. E Zacharias Lichter al lui Matei Călinescu. E un iurodivâi laic, un drumeț neplictisit (iar Wotan coborând peacest pământ ce nume poată? Der Wanderer), un jidov rătăcitor.

Şi-i slobod la gură, vorbeşte de istov, dă glas celor mai primejdioase anecdote, nu ştie ce-i respectul, toate le ia de sus, spune ce-i trece prin minte, rosteşte adevăruri pe care ceilalți nu-şi pot îngădui să le şoptească. E copilul din povestea regelui gol, a lui Andersen. E bufonul regelui Lear. E lupul din fabula - şi ea îndrăzneață - a lui La Fontaine: habar nu are de zgardă.

E liber, liber, liber." **52**

Prin modelul zurbagiului, Steinhardt propune o a doua etapă de nebunie pentru Hristos. El, în primă etapă, renunță la sine şi la tot ce îl înconjoară, material vorbind, acum el renunță şi la cei din jur, renunță la a se mai gândi ce spun ceilalți despre el.

Ce înseamnă de fapt modelul zurbagiului? Nu este nimic altceva decât unirea cu Hristos a lui Steinhardt, adică dobândirea libertății mult dorită de el. Acum el este liber să spună ce

52 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. cit. 1991, p. 14.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 55

vrea, nimeni nu îl poate opri să mărturisească adevăruri pe care alții, sau chiar el înainte de a fi îmbrățişat această stare, nu ar fi fost în stare nici să le şoptească.

Prin modelul zurbagiului, Steinhardt se aseamănă cu Sfântul Andrei cel Nebun pentru Hristos. Acesta din urmă a renunțat la toate bunătățile acestei lumi, el fiind la curtea împărătească, şi s-a înnebunit pentru Hristos.

Ca şi Steinhardt, Sfântul Andrei propune o nebunie pentru Hristos prin pribegie, prin zurbagie. De ce? În prima etapă Steinhardt propune lepădarea de sine şi de toate bunurile materiale.

Această lepădare nu trebuie să fie una de moment, ci permanentă. Această permanentizare a lepădării de sine este zurbagia. Să încerci, pe cât posibil, să nu te mai apropii de nimic material, ci totul să fie axat pe viața ta în Hristos.

Într-un dialog al Sfântului Andrei cu diavolul, acesta din urmă îl amenință că dacă îi va mai dejuca planurile, şi va pierde oameni, va merge la Dumnezeu şi va cere să îi dea putere asupra lui cum i-a dat asupra lui Iov. Atunci Sfântul, prin răspunsul său, explică de ce diavolul a obținut permisie să se atingă de Iov: pentru că acesta avea multe bogății şi de care într-o oarecare măsură era legat. Mai departe, cuviosul îi aruncă haina de pe el ruptă şi îi spune că el nu are cu ce să fie ispitit, iar diavolul se ruşinează şi pleacă. [53]

Aceasta aduce zurbagia: libertatea, curajul de a spune adevărul şi puterea în fața diavolului.

53 Sfântul Andrei

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 56

4.3. Soluția a treia: a lui Winston Churchill şi Vladimir Bukovski

Ea se rezumă: în prezența tiraniei, asupririi, mizeriei, nenorocirilor, urgiilor, năpastelor, primejdiilor nu numai că nu te dai bătut, ci dimpotrivă scoți din ele pofta nebună de a trăi şi de a lupta.

În martie 1939, Churchill îi spune Marthei Bibescu: *"<Va fi război. Praf şi pulbere se va alege din Imperiul Britanic. Moartea ne pândeşte pe toți. Iar eu simt că întineresc cu douăzeci de ani.>*

Cu cât îți merge mai rău, cu cât sunt greutățile mai imense, cu cât eşti mai lovit, mai împresurat ori mai supus atacurilor, cu cât nu mai întrevezi vreo nădejde probabilistică şi rațională, cu cât cenuşiul, întunericul şi vâscosul se intensifică, se puhăvesc şi se încolăcesc mai inextricabil, cu cât pericolul te sfruntează mai direct, cu atât eşti mai dornic de luptă şi cunoşti un simțământ (crescând) de inexplicabilă şi covârşitoare euforie.

Eşti asaltat din toate părțile, cu forțe infinit mai tari ca ale tale: lupți. Te înfrâng: le sfidezi. Eşti pierdut: ataci. (Aşa vorbea Churchill în 1940). Râzi, îți ascuți dinții şi cuțitul, întinereşti. Te furnică fericirea, nespusa fericire de a lovi şi tu, fie chiar infinit mai puțin. Nu numai că nu deznădăjduieşti, că nu te declari învins şi răpus, dar şi guşti din plin bucuria rezistenței, a împotrivirii şi încerci o senzație de năvalnică, dementă voioşie.

Soluția aceasta, fireşte, presupune o tărie de caracter excepțională, o concepție militară a vieții, o formidabilă

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 57

îndârjire morală a trupului, o voință de oțel înnobilat şi o sănătate spirituală adamantină.

E probabil că presupune şi un duh sportiv: să-ți placă bătălia în sine - încăierarea - mai mult decât succesul. E şi ea salutară şi absolută, deoarece e bazată pe un paradox: pe măsură ce ei te lovesc şi-ți fac mai mult rău şi-ți impun suferințe din ce în ce mai nedrepte şi te încolțesc în locuri mai fără de ieşire, tu te veseleşti mai tare, tu te întăreşti, tu întinereşti!

Cu soluția Churchill se identifică şi soluția Vladimir Bukovski. Bukovski povesteşte că, atunci când a primit prima convocare la sediul KGB, n-a putut închide un ochi toată noaptea. Firesc lucru, îşi va spune cititorul cărții sale de amintiri, cum nu se poate mai firesc; nesiguranța, frica, emoția. Dar Bukovski urmează: n-am mai putut dormi de nerăbdare. Abia aşteptam să se facă ziuă, să fiu în fața lor, să le spun tot ce cred eu despre ei şi să intru în ei ca un tanc. Fericire mai mare nu-mi puteam închipui. Iată de ce n-a dormit: nu de teamă, de îngrijorare, de emoție. Ci de nerăbdarea de a le striga adevărul de la obraz şi de a intra în ei ca un tanc! Cuvinte mai extraordinare nu cred să se fi pronunțat ori scris vreodată în lume. Şi mă întreb - nu pretind că e aşa cum spun eu, nu, câtuşi de puțin, mă întreb doar, nu pot să nu mă întreb - dacă nu cumva universul acesta, cu toate roiurile lui de galaxii cuprinzând fiecare mii ori milioane de galaxii fiecare cu miliarde de sori şi cel puțin câteva miliarde de planete în jurul acestor sori, dacă nu cumva toate spațiile, distanțele şi sferele acestea măsurate

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 58

în ani-lumină, parseci *şi catralioane de mii de mile, toată viermuirea aceasta de materie, aştri, comete, sateliți, pulsari, quasari, găuri negre, pulberi cosmice, meteori, mai ştiu eu ce, toate erele, toți eonii, toate timpurile şi toate continuumurile spațio-temporale şi toate astrofizicele newtoniene ori relativiste au luat ființă şi există numai pentru ca să fi putut fi exprimate aceste cuvinte ale lui Bukovski."*[54]

Ultima treaptă a nebuniei pentru Hristos este cea ilustrată mai sus de Nicolae Steinhardt.

Prin aceasta Steinhardt atinge apogeul nebuniei pentru Hristos, o nebunie pe care o regăsim la Sfinții mărturisitori, la Sfântul Andrei cel nebun pentru Hristos, la Sfânta Xenia, la Sfântul Yannis şi mulți alți nebuni pentru Hristos.

În această etapă Steinhardt vorbeşte de nebunia pentru Hristos pe care el o va descoperi în temnița de la Jilava, prin Sfântul Botez.

Cu cât a fost lovit şi coborât, cu atât Dumnezeu, pentru răbdarea şi curajul lui, L-a ridicat la starea pe care numai cei căror Duhul Sfânt vrea le-o descoperă. Această stare despre care vorbeşte Steinhardt, atât în cazul lui Churchill cât şi în cazul lui Bukovski, este cea pe care Steinhardt a experimentat-o: stare de fericire născută din suferință.

Chiar dacă Steinhardt în această ultimă etapă vorbeşte despre cei doi amintiți mai sus, de fapt el preia modelul *„Celui ce Singur, a învins moartea. Cel ce cu moartea pe moarte a*

54 N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Ed. cit., p. 16;

55 Idem;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 59

călcat",[55] adică Hristos.

Nebunia pentru Hristos steinhardtiană se împlineşte în fericire. O fericire desăvârşită în suferință.

Aşadar, prin aceste trei soluții Steinhardt nu face altceva decât să ilustreze nebunia sa pentru Hristos, o nebunie care la început se manifestă ascuns *„politic"*, aşa cum numeşte el testamentul, dar mai apoi se desăvârşeşte când el primeşte Sfântul Botez şi fericirea lui devine transfigurată, iar viața lui devine Hristos.

Pentru Steinhardt viața în Hristos nu este ca o teorie, ci ca nevoință şi practică. Punând pe Hristos în prim-plan în viață, Steinhardt reuşeşte să Îl dobândească şi nu mai are nevoie să ştie, ci el crede şi nimic nu-l poate dărâma în a se bucura de această fericire în Hristos, nici chiar moartea.

Această fericire înnebunită după Hristos l-a ajutat pe Nicolae Steinhardt să treacă prin chinul temniței şi să ducă mai departe o viață de mărturisitor viu al lui Hristos.

Toate aceste soluții şi aceste exerciții de abnegație nu fac altceva decât să îl ducă pe Steinhardt la Hristos.

El, de mic tatona cu Hristos, dar pur şi simplu nu a avut curajul să Îl îmbrățişeze şi să se unească cu El, dar, în clipa când Hristos a intrat în cămara sufletului său, fericirea întâlnirii a dus la înnebunirea pentru şi după Hristos.

4.4. Inteligența lucidă şi nebunia sfântă[56]

În acest eseu Nicolae Steinhardt prezintă un moment istoric foarte greu pentru România: ocuparea Olteniei, Munte-

56 N. Steinhardt, Monolog polifonic, Ed. cit. 1991, p.66

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 60

niei, Dobrogei şi partea sudică a Moldovei de către nemți. Guvernul țării este mutat, împreună cu ce a mai rămas din armată, la Iaşi.

Situația țării este una catastrofală: *„Cea mai mare parte a țării stăpânită de inamic, populația: strâmtorată, înghesuită, demoralizată, armamentul şi echipamentul cu totul insuficiente, disproporția dintre ale armatei atacante (poate cea mai bună din lume) şi ale celei naționale luând aspect de cutremurătoare evidență; pe trupele ruseşti aliate, următor revoluției din februarie, ne putem bizui din ce în ce mai puțin; după octombrie, deloc; aliații occidentali, încleştați într-un război de uzură; defecțiuni serioase în câteva unități franceze la Verdun; ajutorul de la Salonic înfățişându-se în mod categoric drept o amăgire; tifosul, sărăcia, lipsurile, mizeria; oameni ca Slavici, Galaction, Arghezi, O. Han, Tzigara – Samurcaş manifestându-şi fățiş filogermanismul…”*[57]

În tot acest eveniment catastrofal, Nicolae Steinhardt scoate în evidență patru figuri semnificative ale vremii, integrându-i în două categorii diferite.

Prima categorie, a inteligenței lucide: Alexandru Marghiloman *„fost ministru, poate fi fără îndoială descris ca o inteligență remarcabilă, un politician iscusit cum rareori se află, o personalitate viguros conturată”*[58] şi Constantin Stere (basarabean din satul Ciripcău, raionul Soroca) *„scriitor, eminent gazetar, e un mare jurist, e autorul celui mai*

57 Idem;

58 Idem;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 61

frumos şi mai savant tratat de drept constituțional publicat în limba română, se bucură de prestigiul luptătorului prigonit".[59] A doua categorie, a nebuniei sfinte: perechea regală – Ionel Brătianu şi Take Ionescu, cei care *„nu trag consecințele, nu se supun des invocatei situații de fapt, nu iau aminte la ce se petrece aievea: stăruie în a crede, a nădăjdui, a visa adică: se bizuie (neclintit) pe o armată în mare măsură fantomatică, pe un popor pus la teribil de grele încercări şi sfidează fără şovăire inteligența lucidă şi concretețea lucrurilor. Năzuiesc nebuneşte, se îndărătnicesc contestând urgia; n-ar fi de mirare să-l şi citeze pe Guillem de Orania, Taciturnul: Nu-i nevoie de speranță spre a porni la lucru şi nici de izbândă spre a persevera."*[60]

Vorbind despre nebunia celor doi, Ionel Brătianu şi Take Ionescu, Steinhardt nu ezită să aducă în discuție modelul lui Churchill, a treia soluție sau ultima etapă a nebuniei pentru Hristos: cu cât eşti lovit mai tare, cu atât să te întăreşti mai mult, sau reproducând vorbele lui Churchill: *„Socotesc, pesemne, cuvântul înfrângere ca inexistent în vocabular"*.[61]

Asemenea Sfântului Apostol Pavel în Epistola I către Corinteni: *„Căci de vreme ce întru înțelepciunea lui Dumnezeu lumea n-a cunoscut prin înțelepciune pe Dumnezeu, a binevoit Dumnezeu să mântuiască pe cei ce cred prin nebunia propovăduirii."*(I Corinteni I, 21), Nicolae Steinhardt arată că în această luptă dintre înțelepciune şi nebunie sfântă, cea din urmă triumfă: *„Istoria, ironică şi surprinzătoare, a dat*

60 Idem;

61 Idem;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 62

deplină dreptate Iaşului, clătinat şi îndesat, har peste har. Luciditatea inteligentă a lui Stere şi Marghiloman a ieşit până la urmă înfrântă şi compromisă. Se cuvine a constata că există însă în lume o tărie cu mult superioară lucidității inteligente. Ea se numeşte sfânta nebunie. Căci oare ce altceva i-a putut însufleții pe oamenii de la Iaşi ori pe armata şi pe conducătorii ei decât o astfel de inconştiență, decât disprețul pentru realitate şi învățămintele ei imediate, decât o încredere feroce, o retragere în sine şi-n adâncurile sufletului colectiv, o adăpostire în tăcerea caldă a vechiului ideal de reîntregire? Şi ce-s acestea toate de nu un soi de nebunie mută?

La Bucureşti sunt deştepții, realiştii, ponderații, abilii, raționalii, dincolo sunt desculții, baionetele care se împotrivesc tunurilor, mitralierelor, îndârjiții, mămăligarii, un pumn de idealişti rupți de fapte, ridicoli şi meniți pieirii."

Nebunia sfântă de care au dat dovadă cei care au crezut în idealul reîntregirii nu se compară cu inteligența lucidă a celor care au dorit ca lucrurile să se rezolve altfel: *„De învins au învins cu toate acestea desculții, mămăligarii, încăpățânații. Cu greu şi numai când totul părea definitiv pierdut, dar incontestabil. Triumful lor, în cele din urmă, se poate lămuri numai punând față în față cele două entități antagonice: inteligența lucidă şi sfânta nebunie. Aceasta din urmă nu poate fi asemuită cu nimic. În prezența ei până şi inteligența unui Marghiloman, unui Stere ori altor dibaci înțelepți ai zilei, păleşte, e anihilată."* [63]

63 Idem

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 63

Inteligența acestei lumi este deseori ruşinată de Dumnezeu prin înălțarea unor culmi din vârful cărora te poți prăbuşi.

Numai cei cu adevărat nebuni ajung până în vârful acestor culmi, deoarece ei nu se tem de moarte; aşa se face că ai noştri, în 1917, au înfrânt armata nemțească la Mărăşti – Mărăşeşti – Oituz, prin sfânta nebunie.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 64

5. De la cultură la cult

Societatea în care trăim tinde să devină, pe zi ce trece, tot mai atinsă de demonul secularizării. Când vorbim despre societatea în care trăim ne referim desigur la toate aspectele care aparțin societății, fie ele economice, politice, culturale sau spirituale. Atitudinea care se observă tot mai mult este aceea de a izola oficial şi conştient Biserica Ortodoxă de societatea contemporană. Această atitudine va duce inevitabil la o răsturnare de valori şi la dereglarea relațiilor om – Dumnezeu, ajungându-se până acolo că Dumnezeu va fi înlocuit cu alți dumnezei. Unul dintre aceşti dumnezei moderni este şi cultura. Biserica noastră nu trebuie să lupte împotriva culturii, ci împreună să croiască drumul către Dumnezeu. Părintele Dumitru Stăniloaie vorbind despre cele două spunea: *„Cultura unui popor se vede din cât a înțeles el din Sfânta Scriptură”*. Cultura trebuie convertită, aşa cum s-a întâmplat în persoana lui Nicolae Steinhardt; prin botez Steinhardt, omul de cultură, s-a unit cu Hristos, îndumnezeind cultura lui.

În drumul său către Dumnezeu, Nicolae Steinhardt nu a renunțat nici o clipă la cultură. Despre acest lucru ÎPS Bar-

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 65

tolomeu Anania consemna: *„Părintele Nicolae Steinhardt era un om de o profundă cultură. Am afirmat-o, şi îmi place să cred că, după seceta spirituală prin care poporul nostru a trebuit să treacă de-a lungul celor 45 de ani de dominaţie comunistă atee, acest popor nu se poate redresa moral decât prin două puteri: religia şi cultura. Dar, nu separate, ci îngemănate. Logodite şi cununate una cu cealaltă, prin cultură religia să se deschidă spre universalitate, părăsindu-şi conştiinţa de plutire şi limitele unei funcţiuni strict liturgice, iar pe de altă parte, prin religie cultura să-şi recapete dimensiunile autentice, în sensul ei ultim. El este cel care sintetizează la modul cutremurător această logodnă dintre religie şi cultură. Un om de mare şi profundă cultură, întregit de un om de mare şi profundă credinţă.* **64**

În convertirea lui, cultura a avut un rol important aşa cum vedem că el tatonează cu Ortodoxia, prin scrierile teologice ruse şi prin studierea filosofiei creştine ruse. Dostoievski este unul scriitori ruşi care îl vor îndruma către o filozofie creştină, pe Steinhardt.

Nici după convertirea lui, şi nici după tunderea în monahism, Steinhardt nu renunţă la cultură, ci o înduhovniceşte, iar cultul îl culturalizează. Despre dubla personalitate steinhardtiană ne vorbeşte ÎPS Antonie Plămădeală spunând: *„De ce s-a convertit Steinhardt la creştinism? Şi mai departe: de la ce s-a convertit? De la iudaism? De la ateism sau de la indiferenţă? Sau, cumva, de la cultură? Nu, se va zice. De la cultură în nici un caz. Nu se converteşte nimeni de la cul-*

64 Florian Roatiş, op. cit., p.34-35;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 66

tură. De cultură nu mai poți scăpa. Se poate converti cineva, eventual, prin cultură, în interiorul ei, convertind cultura, sau poate mai exact cultura lui. Căci om de cultură a rămas şi după convertire. Dar că cineva şi-a convertit cultura cred că se poate zice. Mi se pare că acesta este cazul lui… Din acest punct de vedere, cazul lui mi se pare exemplar.

Departe de a se lepăda de cultură, el are pentru toate mărturii culturale, care se unesc, se întregesc şi se verifică lesne cu cele ale sfinților, decât cu cele ale culturii... A bătut cu toată cultura la uşa chiliei sfinților şi, cu sfială, la uşa lui Hristos. Fără să facă din cultură, o sclavă a teologiei ca în Evul Mediu. A aşezat la aceeaşi masă cultura şi spiritualitatea şi le-a pus să dialogheze. Şi le-a întâlnit armonios în propria lui persoană, transformând-o în monahul Nicolae de la Rohia."[65]

Aşadar, opera lui Nicolae Steinhardt este una foarte importantă pentru Biserica Ortodoxă deoarece în ea Steinhardt a înduhovnicit cultura sa. Virgil Ierunca, răspunzând la întrebarea cine este Nicolae Steinhardt?, scria următoarele: *„un scriitor călugăr... o față bisericească din epoca mai nouă de la noi, care a ridicat literatura la rangul de conştiință credincioasă, tăcând din literatură o articulare a vieții... e vocea aşteptată a intelectualului român care răscumpără cumințenia confraților sub-vremii anunțând schimbarea la față prin Cuvânt."*[66] Con-

65 I.P.S. Mitropolii Dr. Antonie Plămădeală. De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia, Tiparul Tipografiei Eparhiale Sibiu, Sibiu, 1997, p. 147;

66 Arhimandrit Serafim Man, Steinhardt în interviuri şi corespondență, Caietele de la Rohia, vol. III, Ed. Helvetica, Baia Mare, 2001, 157

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 67

sider că nu este mult deloc atunci când spunem că viaţa şi opera părintelui Nicolae Steinhardt adaugă un capitol inedit la istoria literaturii şi culturii şi poate chiar, într-o oarecare măsură, şi a teologiei ortodoxe româneşti.

Mergând pe drumul vieţii şi a existenţei prin cultură, drum care pentru Nicolae Steinhardt este o căutare a sinelui, ajunge la concluzia că nu este de ajuns cultura, în speţă literatura, simte că lipseşte ceva, că ceva nu are viaţă, iar singura cale de înviere este credinţa. Însă nu orice cale, nu orice credinţă, ci doar Ortodoxia, calea dreptei credinţe.

În acest pelerinaj către o cultură înviată prin credinţă, Steinhardt surprinde într-un mod deosebit de plăcut prin limbajul care poate fi foarte bine descris prin intermediul antinomiilor de genul vechi, adică ancorat în tradiţie, şi totodată modern, intelectual, dar şi la nivelul de înţelegere al tuturor, complex şi grav şi în acelaşi timp, simplu şi plin de bucurie, limbaj pe care P.S. Justinian îl definea ca fiind *„nepopesc.”*

Fundamentul şi motivaţia operei părintelui Nicolae Steinhardt nu stă în altceva decât în dorinţa de a îl mărturisi cum ştie el mai bine pe Cel care i-a deschis ochii asemenea orbului, Cel care i-a îngăduit să îl poată ruga, să îl poată iubi şi să I se poată închina, Cel care a sădit în el nădejdea iertării, Cel care i-a dăruit calitatea de prieten al Său, fiind înnobilat prin credinţă, apa Botezului şi focul Duhului Sfânt, Cel care 1-a socotit în măsură a înţelege că El este Calea, Adevărul şi Viaţa (Ioan XVI, 14).

Dornic de a descoperi adevărul, părintele Nicolae ajunge

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 68

să-l afle, dar nu oricum, nu ca noțiune abstractă, ci ca Persoană şi anume Hristos, Fiul lui Dumnezeu întrupat. Iar cine îl află pe Hristos, a aflat Adevărul şi, aflându-L nu poate să nu-L mărturisească plin de sfântă bucurie.

Întreaga operă a lui Nicolae Steinhardt este o mărturisire vie, iar această mărturisire atrage venirea harului deoarece ştia părintele că după ce harul vine, după ce cuvântul lui Dumnezeu trăind şi petrecând în om încolțeşte şi începe să dea viață să-l umple, să-l plinească şi să-1 îndumnezeiască, nu mai îi este destul omului să studieze Scriptura ca studiu abstract, să trăiască o viață îmbisericită, să-şi împodobească casa cu icoane, să asculte muzică bisericească, să înlocuiască o cultură omenească cu una îmbisericită, ci trebuie mărturisit zi de zi în toate împrejurările concrete ale vieții, atât prin cuvânt, cât mai ales prin faptă.

Opera lui Steinhardt, nu numai că poartă pecetea mărturisirii continue, ci este o operă de aggiornamento, făcută în cadrul Bisericii, care aşa cum am spus şi mai devreme se află într-un impas vis a vis de mersul lumii. Prin predicile sale, Steinhardt a încercat să atingă de la vlădică până la opincă coarda sensibilă şi să-l apropie pe om de Dumnezeu. Deci opera lui Nicolae Steinhardt este una lucrătoare, dând fiecăruia înțelepciunea, fericirea şi nădejdea de care are nevoie. Celor care vor să afle adevărata înțelepciune, el le spune că aceasta este frica şi dragostea de Dumnezeu. Celor care caută fericirea nepieritoare, el le recomandă să o caute în suferință, iar celor care vor nădejde îi îndeamnă că adevărata nădejde nu este cea pe care ne-o punem în oameni, ci

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 69

aceea pe care ne-o punem în Dumnezeu.

Aşadar, Nicolae Steinhardt reuşeşte în personalitatea sa să unească pe deoparte cultura cu Biserica, şi pe de-o altă parte să aducă pe Hristos în cultură, El fiind cel Care o desăvârşeşte. Provenind dintr-un mediu cultural, Dumnezeu îl alege pe el să vină şi să le readucă aminte oamenilor de cultura din România, ceva cei ei au uitat, cultura românească se fundamentează pe Sfânta Evanghelie propovăduită în acest spaţiu de Sfântul Apostol Andrei şi transmisă de Biserică nealterată, până astăzi. Observăm că Nicolae Steinhardt este un mărturisitor al culturii autentice româneşti, ales de Dumnezeu pentru această propovăduire.

5.1. Jurnalul fericirii – produsul îngemănării dintre cultură şi cult

Nicolae Steinhardt a scris *"Jurnalul fericirii"* la îndemnul lui Dinu Pillat, prietenul şi colegul său de lot, între anii 1969 – 1971.

Steinhardt realizează mai multe dactilograme, pe care le dă la doi-trei prieteni pentru a le citi. Se pare că unul dintre aceştia (*"Arthur"*) se duce cu exemplarul la Securitate. Arthur, după cum demonstrează George Ardeleanu, analizând o serie de dosare aflate în arhiva CNSAS, este de fapt Ion Caraion. Acesta fusese şi el închis în perioada 1950 - 1955, 1958 - 1964 şi cedează presiunilor Securităţii, trădându-l pe Steinhardt. Cum era nevoie de o confiscare *"oficială"*, *„Jurnalul Fericirii"* nu putea fi reţinut de Securitate, aşa că documentul este fotocopiat în noiembrie 1972, după care

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 70

"prietenul" îl restituie lui Steinhardt. Pentru a căuta şi celelalte exemplare şi a verifica dacă au fost trimise în străinătate, Securitatea înscenează o notă dată de un vecin anonim în care se spunea că Steinhardt este un om foarte periculos, care are în casă arme pe care vrea să le dea duşmanilor ţării. Această declaraţie este urmată firesţte de o perchiziţie la domiciliu, care are loc în data de 14 decembrie 1972 şi unicul exemplar pe care Steinhardt îl mai deţinea i se confiscă. Din procesul verbal de perchiziţie reiese că textul avea 550 de pagini.[67]

Luna decembrie a anului 1972 este pentru Nicolae Steinhardt o perioadă de intensă urmărire din partea Securităţii: i se interceptează convorbirile telefonice, la domiciliu i se instalează microfoane, i se cer declaraţii şi este anchetat aproape zilnic. Cu toate acestea, el rezistă şi nu spune numele persoanelor cărora le încredinţase jurnalul... Dar presiunea pe care o simte se va reflecta asupra stării sale de sănătate, aşa cum îi mărturiseşte într-o scrisoare lui Virgil Ierunca: *"Nu ţi-am răspuns la timp din pricina sănătăţii, am avut neajunsuri cu inima."*[68] Ierunca consemnează la rândul său, în iulie 1973, drama prin care trece Steinhardt: *"N. Steinhardt e extrem de nefericit. Securitatea i-a făcut perchiziţie şi i-a confiscat manuscrisul în care-şi povestea convertirea la Ortodoxie. Acum se aşteaptă să fie arestat. A rămas ca atunci când îmi va scrie cuvântul catedrale să în-*

67 George Ardeleanu, Op. cit. p. 258;

68 N. Steinhardt, Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca (1967-1983), Editura Humanitas, Bucureşti, 2000, p.151;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 71

cepem ofensiva în presa de aici şi să-l salvăm. Nu se ştie dacă ar fi în stare să suporte o nouă detenție."[69]

Confiscarea de Securitate a jurnalului îl va face pe Steinhardt să încerce reconstituirea textului, crezându-l definitiv pierdut. Apare astfel a doua variantă a carții *"Jurnalul fericirii"*, mai amplă, având aproximativ 760 de pagini.

În urma demersurilor făcute pe lângă Uniunea Scriitorilor şi ca urmare a insistențelor preşedintelui Uniunii i se restituie varianta originală, în 1975. Deşi promisese că va ține lucrarea *"sub lacăt"*, el va face mai multe copii care vor fi adăpostite la prieteni.

Steinhardt va realiza apoi o variantă prescurtată a operei, de aproximativ 480 de pagini, care va fi trimisă în Occident, text care, aşa cum arată Virgil Ierunca, a fost transmis la postul de radio *"Europa liberă",* în perioada 1988 - 1989.[70] Primele două variante ale jurnalului vor fi revizuite de Steinhardt, după anul 1980. Cum scriitorul, aflat la Bucureşti, este chemat de Securitate *"să dea o declarație"*, acesta întrevede pericolul ca variantele jurnalului să fie confiscate şi se întâlneşte cu prietenul său, Virgil Ciomoş, căruia îi încredințează manuscrisele pentru a fi puse la adăpost. În anii `80, manuscrisele ajung la Paris, la Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Din corespondența pe care Steinhardt o ține cu acesta din urmă, reiese dorința autorului de a publica ambele versiuni. El precizează: *"Cartea mea n-o văd ca pe-o lucrare modernistă ori de senzație, ci numai ca pe o profe-*

69 George Ardeleanu, Op. cit., p. 262;

70 Nicolae Steinhardt, Jurnalul Fericirii, Ed. cit. p.432;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 72

siune de credință a unui ovrei care - în anumite biete împrejurări - a iubit pe Domnul Hristos şi neamul românesc. Atât, nimic altceva" [71] După Revoluție cea de-a doua versiune s-a pierdut, în acest moment la Mănăstirea Rohia existând doar prima versiune.

Întâmplările evocate în *"Jurnalul fericirii"* acoperă perioada 1928 – 1971. Vorbind despre această lucrare, Nicolae Manolescu arăta: *„JURNALUL FERICIRII este o carte splendidă, amestec inextricabil de notație cotidiană, amintire, confesiune, hermeneutică (la propriu: căci Biblia e deseori obiect de interpretare, ca la Varlaam sau Ivireanu), humor, tragedie, istorie, universalitate, metafizică, fiziologie, citate de lectură şi altele. (...) N Steinhardt dovedeşte aceeaşi uluitoare forță de pătrundere în adevărul lucrurilor, dincolo de coaja groasă a locului comun. (...) Literatura noastră s-a îmbogățit cu o carte de primă mână, la care vom simți nevoia să ne întoarcem nu o dată, în clipe de restrişte, dar şi de bucurie."*[72]

Întâmplările înfățişate se caracterizează prin discontinuitate spațio - temporară şi se concentrează pe două teme principale: universul concentraționar, introdus de dictatura comunistă şi singura soluție de salvare în acest univers – soluția vieţuirii creştine. [73] *"Creion şi hârtie nici gând să fi avut la închisoare. Ar fi aşadar nesincer să încerc a susține că <Jurnalul> acesta a fost ținut cronologic; e scris apres*

71 George Ardeleanu, Op. cit. , p. 264;

72 Ibidem, p. 437;

73 Nicolae Steinhardt, Jurnalul Fericirii, Ed. cit. p. 444;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 73

coup, în temeiul unor amintiri proaspete şi vii. De vreme ce nu l-am putut insera în durată, cred ca-mi este permis a-l prezenta pe sărite, aşa cum, de data aceasta, în mod real, mi s-au perindat imaginile, aducerile aminte, cugetele în acel puhoi de impresii căruia ne place a-i da numele de conştiință. Efectul, desigur, bate înspre artificial; e un risc pe care trebuie sa-l accept."

„Jurnalul fericirii" este o înşiruire strălucitoare de însemnări cotidiene, amintiri, confesiuni, mici proze, proteste, polemici, hermeneutică.[74] Este mai mult decât un jurnal, după cum afirmă Mitropolitul Antonie Plămădeală. *„Jurnalul fericirii e istoria unei restaurări. A cuiva care s-a născut din nou, din apă şi din duh. E cartea unei biografii, chiar dacă nu se vrea ca atare aşa, e totuşi cartea unei autobiografii spirituale într-o bună tradiție pascaliană. E foarte greu să vorbeşti sau să scrii despre această carte. Nu ştii nici cu ce să începi, nici cum să continui. Poate că cea mai potrivită metodă - vorbind sau scriind - ar fi aceea de a-l imita pe autor: să încerci o suită de microeseuri care s-o abordeze fragmentar, încercând cât mai multe fragmente care să înceapă să rotunjească totul, întregul. Omul din ea îşi dezvăluie o infinitate de componente greu de prins într-un singur portret şi, încercându-l, ai avea mereu senzația că ceva ți-a rămas neabordat."* [75]

„Jurnalul fericirii" este jurnalul convertirii lui Steinhardt

74 Tesu Solomovici, Securitatea şi evreii: Despre călăi şi despre victime, Editura Ziua, 2003, p.29

75 Antonie Plămădeală, De la Alecu Russo, Eminescu şi Goga la Blaga, Stăniloae şi Nicolae de la Rohia, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, Sibiu, 1997, p.87;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 74

la Ortodoxie. Opera prezintă trăirile în închisoare, tortura, nu numai fizică, ci şi psihologică la care este supusă fiinţa umană. El înfăţişează suferinţa trăită de cei care au ajuns pe nedrept în temniţele comuniste, dar şi suferinţa născătoare de fericire, aşa cum vedem în cazul lui Steinhardt: *„Mai presus de orice sunt fericit, fericit, fericit. Sunt şi pricep că sunt şi mi-o şi spun. Şi lumina parcă e mai luminoasă decât lumina şi parcă ea vorbeşte şi-mi spune cine e. Visul mi se pare a dura mult, mult de tot. Fericirea nu numai că durează încontinuu, dar şi creşte mereu; dacă răul n-are fund, apoi nici binele n-are plafon, cercul de lumină se lăţeşte din ce în ce, iar fericirea după ce m-a învăluit mătăsos, deodată schimbă tactica, devine dură, se aruncă, se prăvăleşte asupră-mi ca nişte avalanşe care - antigravitaţional - mă înalţă; apoi, iar, procedează în alt fel: duios, mă leagănă - şi-n cele din urmă, fără menajamente, mă înlocuieşte. Nu mai sunt. Ba sunt, dar atât de puternic încât nu mă recunosc. (De atunci îmi este nespus de ruşine. De prostii, de răutăţi, de scârnăvii. De toane. De viclenii. Ruşine.)”* **76**

“Jurnalul fericirii” surprinde momentul hotărâtor pentru convertirea la creştinism a lui Steinhardt. El arată drumul existenţial plin de frământări parcurs din copilărie şi până în momentul naşterii din nou prin botezul în numele Sfintei Treimi: *„Când puhoiul de oameni se întoarce cu zgomot mare, ducând în rând doi câte doi balia, ciubărul, tineta şi un rezervor cu apă, părintele Mina, fără a-şi scoate mantaua, dă buzna la singura căniţă din cameră - e o căniţă*

76 N. Steinhardt, Jurnalul Fericirii, ed. cit. p. 79;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 75

roşie, cu smalţul sărit, năclăită şi respingătoare - şi o umple cu apă viermănoasă proaspăt adusă în rezervorul purtat de el şi de un alt deţinut. Vin la patul meu şi cei doi preoţi greco-catolici şi naşul. (...) La repezeală, dar cu acea iscusinţă preoţească unde iuţeala nu stânjeneşte dicţia desluşită - părintele Mina rosteşte cuvintele trebuincioase, mă înseamnă cu semnul crucii, îmi toarnă pe cap şi pe umeri tot conţinutul ibricului (cănița e ca un fel de ibric bont) şi mă botează în numele Tatălui şi al Fiului şi al Sfântului Duh. De spovedit, m-am spovedit sumar: botezul şterge toate păcatele. Mă nasc din nou, din apă viermănoasă şi din duh rapid. (...) Cine a fost creştinat de mic copil nu are de unde să ştie şi nici nu poate bănui censeamnă botezul. Asupra mea se zoresc clipă de clipă tot mai dese asalturi ale fericirii. S-ar zice că de fiecare dată asediatorii urcă mai sus şi lovesc mai cu poftă, cu precizie. Va să zică este adevărat: este adevărat că botezul este o sfântă taină, că există sfintele taine. Altminteri fericirea asta care mă împresoară, mă cuprinde, mă îmbracă, mă învinge, n-ar putea fi atât de neînchipuit de minunată şi deplină. Linişte. Şi o absolută nepăsare. Faţă de toate. Şi o dulceaţă. În gură, în vine, în muşchi. Totodată o resemnare, senzaţia că aş putea face orice, imboldul de a ierta pe oricine, un zâmbet îngăduitor care se împrăştie pretutindeni, nu localizat pe buze. Şi un fel de strat de aer blând în jur, o atmosferă asemănătoare cu aceea din unele cărţi ale copilăriei. Un simţământ de siguranţă absolută. O contopire mescalinică în toate şi o desăvârşită îndepărtare în senin. O mână

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 76

care mi se întinde şi o conivenţă cu înţelepciuni ghicite. Şi noutatea: nou, sunt un om nou; de unde atâta prospeţime şi înnoire?..." [77]

"Jurnalul fericirii" prezintă efortul făcut de deținuți pentru a se menține într-o lume a anormalului, rezistența lor spirituală prin transformarea temniței de la Jilava într-o adevărată academie subterană: *"Orientalistul Al - George predă cursuri de sanscrită, Remus Niculescu – istoria artei, Al. Paleologu – istoria culturii, Dinu Ranetti – filozofia dreptului, Iacov Noica – tehnologie agricolă, Dr. C. Răileanu – bilogie generală, Theodor Enescu – limba spaniolă, etc. Nicolae Steinhardt predă limba engleză, iar între timp povesteşte Muntele vrăjit".*[78]

Prin această rezistență spirituală şi culturală organizată la Jilava, deținuții au încercat să se opună îndobitocirii propagandei comuniste. *„Oamenii din celula 34 (Jilava) iubeau poezia! Iubeau. Iubeau ceva. Iubeau frumosul. Se dovedeau extraordinari. Celula 34 era plină de îngeri. Celula 34 nu mai exista ca o celulă sinistră, de vreme ce era plină de poezie. (...) Steinhardt a fost de două ori fericit acolo. Mai întâi pentru că a găsit oameni iubitori de poezie, şi apoi pentru că s-a trezit dintr-o dată în armonie cu dânşii, şi chiar util. Căci ştia pe dinafară <Luceafărul>, <Scrisorile>, foarte mult Coşbuc şi Topârceanu, mii de versuri din*

77 Nicolae Steinhardt, Jurnalul Fericirii, Editura Mănăstirii Rohia, Rohia, 2005, p. 372;

78 Ibidem, p. 445

79 Antonie Plămădeală, De la Alecu Russo, Eminescu şi Goga la Blaga, Stăniloae şi Nicolae de la Rohia, Editura Arhiepiscopiei Ortodoxe Române, Sibiu, 1997, p. 154;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 77

Gyr şi de Crainic, de Verlaine, Lamartine şi Baudelaire şi multe altele. Putea să le arate iubitorilor de poezie iubirea lui de poezie, ca şi a lor. Intra într-o solidaritate de ethos românesc. S-a simțit iubit şi i-a iubit pe aceşti iubitori de poezie. Steinhardt nu s-a plâns niciun moment de antisemitism. Din partea nimănui. (...) Aşadar mai întâi poezia. Dar poezia erau oamenii. Oamenii iubitori de poezie îl fericeau (pe Steinhardt). Ei au şi constituit, de data aceasta dintr-un motiv în plus, al doilea moment de revelație a fericirii. Dintr-o adâncă suferință, apar oameni minunați, buni, buni cu suferințele celor din jur. (...) Aşa el în mijlocul iadului descoperă oaze de lumină. Acestea îl fericesc. Şi, poate, mai găseşte şi altceva, tâlcul unor taine mai profunde, legate de destinul nostru pământesc şi de relația cu cel veşnic, sau legate de natura umană în acelaşi timp decăzută şi sublimă, vrednică de condamnare şi pedeapsă, dar şi de milă, înțelegere, iertare şi iubire."[79]

"Jurnalul fericirii" prezintă paradoxul libertății. Deşi închis, Steinhardt reuşeşte să fie liber prin robirea sa lui Hristos singurul Care i-ar fi putut oferi adevărata libertate după care atât de mult tânjea.

Nici în alcătuirea jurnalului, Nicolae Steinhardt nu uită de latura paradoxală a lumii; de aceea îi conferă acest atribut şi Jurnalului. Acest lucru este bine surprins de Nicolae Morar în teza sa de doctorat: *„Jurnalul fericirii este cartea tuturor nefericiților – doar în aparență prezintă o experiență şi o soluție privată a fericirii. Ea se adresează oricărui victimizat sau autovictimizat. Orice singurătate îi poate fi un*

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 78

posibil personaj. Omul căruia i s-au stins idealurile, soția sau soțul confiscat vieții publice pentru interese private, ființele cărora li s-a răpit bucuria simplă, persoanele atinse de desocializare, handicapații de orice fel sunt personaje virtuale ale jurnalului steinhardtian. Ipostazele înşirate sunt, dacă urmărim atent opiniile cărturarului, nefericiții fericiți. Oamenii aceştia, spre deosebire de aparent fericiții zile – de claustrații certitudinilor pure -, descoperă vocația omului tragic, a omului care se ştie hărăzit Aceluia ce le înnoieşte pe toate, inclusiv pe cele ce, în aproximările conştiinței, par lipsite de perspective. Nefericiții fericiți sunt cei ce refuză complicitatea intelectuală cu răul, cei ce au depăşit înțelepciunea ambiguă, cei conştienți de faptul că, deşi tragicul nu poate fi domesticit, capcanele lui continuând să facă victime, riscul lor este frumos." **80**

Nicolae Steinhardt, prin asumarea suferinței din detenția de la Jilava, se întâlneşte cu Hristos, care îi descoperă adevărata fericire din care se naşte *„Jurnalul fericirii"*. Această capodoperă a literaturii nu trebuie uitată. Generațiile viitoare trebuie să citească *„Jurnalul fericirii"* ca prin el să se întâlnească cu Hristos şi să înțeleagă adevăratul sens al fericirii. În acest sens, vrednicul de pomenire ÎPS Mitropolit Bartolomeu Anania îndemna: *„Atunci când oamenii îți tăgăduiesc libertatea, tu abia atunci să strigi din rărunchi: de-abia acum să ştiți că sunt liber! Aceasta a fost marea bucurie pe care a descoperit-o N. Steinhardt. Şi aceasta l-a făcut cu adevărat fericit şi în stare să scrie acea extraordi-*

80 Nicolae Morar, op. cit., p. 16

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 79

nară carte, carte de căpătâi a culturii şi spiritualităţii româneşti, <Jurnalul fericirii>, de care nici o generaţie de acum înainte nu va trebui să fie lipsită. Aşa cum retipărim poeziile lui Eminescu pentru fiecare generaţie, aşa va trebui retipărită cartea <Jurnalul fericirii> pentru fiecare generaţie de-acum încolo." **81**

Pentru mine, "Jurnalul fericirii" este o carte impresionantă, dar foarte greu de înţeles, la început. Nu poţi citi *„Jurnalul fericirii"* ca şi cum citeşti ziarul. N-o să-ţi iasă! Nu o să înţelegi nimic, ba, mai mult o să te enervezi şi o să crezi că Steinhardt acesta nu a avut ce face când a scris această carte. Ca să-i înţelegi opera, trebuie să înţelegi scriitorul. Steinhardt se descoperă cu toată fiinţa sa în *„Jurnalul fericirii"*; el ascunde aici şi suferinţa dar şi bucuria, claustrarea, dar şi adevărata libertate, nevoia dar şi plinătatea, deznădejdea, dar mai presus de toate nădejdea în Hristos, Unicul Salvator al celor suferinzi. *„Jurnalul fericirii"* va rămâne o operă monumentală în care cultura şi credinţa adevărată dau mâna să făurească un destin mai bun.

81 Florian Roatiş, op. cit. p.35

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 80

6. Nicolae Steinhardt, un monah al aggiornamentului

La sfârşitul cărții *„Dăruind vei dobândi”* stau aşezate câteva *„Reflecții călugăreşti”* ale lui Nicolae Steinhardt, sau mai bine zis ale monahului de la Rohia. Aceste mărturii, să le numim, nu sunt simple sfaturi sau notițe scriitoriceşti, ci sunt mărturia că Nicolae Steinhardt a trăit cu adevărat ca un monah şi s-a confruntat cu problemele din interiorul mănăstirii, nu cum l-au acuzat unii intelectuali ai vremii sale că intrarea sa în mănăstire este una falsă. Aşadar, prin aceste notițe Steinhardt dovedeşte încă o dată alipirea sa de viața în Hristos, o alipire conştientă.

Monahul Nicolae a rămas în conştiința celor care l-au cunoscut ca un om vesel şi un călugăr cu totul special. Din eseurile sale din perioada monahismului observăm că era tot timpul la curent cu tot ce se întâmpla în țară. El a înțeles haina monahala ca un veşmânt prin care te îmbraci cu Hristos, aşa cum spune cântarea: *“Câți în Hristos v-ați botezat, în Hristos v-ați şi-mbrăcat!”*

Prima reflecție a monahului de la Rohia se deschide cu o rugăminte adresată tuturor călugărilor: *„Aş spune fraților*

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 81

mei întru călugărie: nu fiți habotnici, nu fiți tipicari! Sau fiți, dacă aşa vă este firea; dar cu măsură, stăpâniți-vă, înfrânați-vă de la un zel care când se împăunează riscă a se apropia de fariseism. Străduiți-vă să înțelegeți că Hristos nu a venit în lume ca să întemeieze o nouă religie, încă o religie, ci să ne descopere un nou mod de viață (a way of life se spune în presa şi literatura anglo-saxonă şi în cea occidentală în general). Creştinismul astfel, mai ales, îl concep ca mod de viață cu totul nou, cu totul original, de origine vădit suprapământească. El trebuie învățat în şcoli de către viitorii teologi şi teologhisit de preoți; ceilalți (ba şi specialiştii de mai sus) trebuie mai ales să-l trăiască, să-1 pună în practică. Creştinismul este dintre substanțele care in vitro se veştejesc, care propăşesc şi proliferează numai in vivo.''[82]

Aici, Steinhardt ne dă două direcții: cea de a nu fii habotnici în exercițiul de credință şi trăirea credinței. Mântuitorul, prin venirea pe pământ, nu a încercat să formeze o nouă religie, ci a venit, aşa cum El mărturiseşte, să o împlinească pe cea veche (Matei V, 17). El a încercat să demonstreze lumii că nu respectarea formală a legilor duce la împărăția lui Dumnezeu, ci trăirea în duhul lui Dumnezeu. Creştinismul nu este o religie care să se învețe numai din cărți, ci ea este o religie care trebuie trăită la maxim, aşa cum ne îndeamnă şi Sfântul Simeon Noul Teolog. Monahismul nu trebuie să fie caracterizat de habotnicie, pentru că omul zilelor noastre nu mai este atras de astfel de concepții închistate. Monahismul trebuie să fie caracterizat de iubire, nu de forme reci şi

82 N. Steinhardt, Dăruind vei dobândi, Ed. cit., p. 356;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 82

dure, nu de parabolani, ci de îngeri. Steinhardt a înțeles că Hristos nu s-a retras din lume asemenea lui Buddha ca să mediteze, ci El a fost în mijlocul ei. Nu i se cere călugărului să stea în lume, dar i se cere să se roage pentru ea şi deci este împreună cu ea.

Monahul de la Rohia surprinde de problema teologiei contemporane, faptul că teologii o predau în şcoli şi universități, iar preoții o teologhisesc în predicile lor, toate acestea fără o trăire aferentă. Nu poți vorbi despre Dumnezeu dacă nu îl cunoşti. În toată opera sa, Nicolae Steinhardt conturează imaginea unui creştinism caracterizat printr-un singur cuvânt: VIAȚĂ, iar *„Jurnalul fericirii"* este o mărturie a trăirii creştinismului la maxim.

Mai departe, monahul Nicolae surprinde o altă mare ispită a monahismului: *„Le-aş mai spune: partea grea la mănăstire nu-s posturile metaniile, ajunările, privegherile. Asta e floare la ureche. Greu, cu adevărat greu este ca în orice obşte închisă, să trăieşti în pace şi armonie cu ceilalți vieţuitori, să le înduri felul particular de a fi a se purta şi a trăi; să le rabzi inevitabilele ticuri, manii, reacții instinctuale, să te insensibilizezi cât priveşte propriile-ți reacții nervoase la mediul înconjurător. Relații interumane, iată piatra de încercare! Dragostea frățească ori măcar bunăvoința, răbdarea, îngăduința şi voința (iar dăm de ea!) de a păstra prietenia între frați; acestea dovedesc autenticitatea unei trăiri creştine, a unei vocații monahale. Numai ele omologhează folosirea denumirii de <mănăstire>. De nu, totul nu-i decât paradă şi panoramă. Şi sunt, însuşirile*

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 83

menționate, doar ascultarea cuvintelor Domnului: <Poruncă nouă dau vouă: Să vă iubiți unul pe altul. Precum Eu v-am iubit pe voi, aşa să vă iubiți unul pe altul, întru aceasta vor cunoaşte toți că sunteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste unii față de alții> (Ioan 13, 34 35). Nimic, nici o însuşire oricât de înaltă, nici o asceză, nici o ştiință teologică, nici o nevoință, nici o mucenicie nu pot înlocui această poruncă absolută." **83** Aşadar, o piatră de poticnire pentru monahi este relația cu ceilalți. Într-o predică de a sa ÎPS Mitropolit Bartolomeu Anania îşi aduce aminte de o conversație cu marele profesor de teologie şi scriitor Nichifor Crainic, în redacția revistei *„Gândirea"*; iată ce i-a spus Nichifor Crainic: *„Eu cred că cea mai mare suferință a noastră a oamenilor este aceea de a ne suferii unii pe alții!"* **84**

Într-o societate care tinde tot mai mult către individualism, singularism, monahul Nicolae face apel la dragostea frățească, la bunăvoință, îngăduință, voință pentru a păstra relațiile interumane. Această separare individualistă capătă amploare chiar şi în mănăstiri. Acest caz îl ilustrează foarte frumos filmul rusesc Ostrovul, unde se arată răbdarea de care dă dovadă călugărul îmbunătățit vis a vis de ceilalți care tot timpul îl şicanează. Din acest individualism se naşte egoismul şi mai departe invidia; acestea două omoară sufletul cu veninul lor. Călugărul trebuie să se lupte cu invidia; el trebuie să fie în permanentă pace cu ceilalți, pentru ca şi Hristos să se sălăşluiască întru el. Călugărul trebuie să lucreze

83 Idem;

84 Predică despre invidie a ÎPS Mitropolit Bartolomeu Anania, www.youtube.com, 23.05.2012, h 13.32;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 84

mai întâi la mântuirea celorlalți şi apoi la a sa, să îl ajute pe fratele lui să urce pe scara duhovniciei, ca dăruind să dobândească har de la Dumnezeu.

Citind în continuare reflecțiile steinhardtiene vom observa că monahul face un adevărat tratat de omiletică şi pastorală vorbind despre cum ar trebui să fie predicile şi scrierile teologice contemporane: *„În predici (mai cu seamă), în articolele teologice (de asemenea) să nu săvârşim gravă eroare de a confunda platitudinea stilistică cu ortodoxia. Demonul lozincăriei şi al stereotipiei ecleziastice este la fel de real şi de virulent ca geamănul său din literatură: pândeşte pe toți arhiereii, preoții şi monahii, umblând fără odihnă şi căutând pe cine să înghită, să compromită, să sterilizeze. Cele mai bune şi mai frumoase simțăminte ori mai folositoare învățături sunt anihilate de tipizarea verbală, care-i simptom de lene, frică şi uscă-ciune a inimii. Tot atât de duşmănoase sunt stilul pilduitor - edificator onctuos, stilul emfatic, stilul grandilocvent sau deprinderea comodă de a reduce predica la repetarea Pericopei evanghelice. Cazania e frumoasă, dulce şi îmbietoare, totuşi nu poate înlocui cuvântul viu. Să nu ne fie teamă a găsi metafore originale, a folosi o vorbire pitorească, pe şleau, pe înțelesul tuturor, a înlocui cenuşiul tern al atâtor predici morocănoase cu vioiciunea culorilor puternice. Nițel fauvism n-ar strica, cutez să afirm făcând o fulgerătoare incursiune în domeniul artelor plastice."* **85** Steinhardt ne îndeamnă să ne ferim de stilul steril adică de

85 N. Steinhardt, Dăruind vei dobândi, Ed. cit., p. 357;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 85

lipsa de trăire a ceea ce spunem. Încă odată monahul de la Rohia dă dovadă de actualitate în ceea ce scrie deoarece oamenii s-au săturat de aceleaşi predici interminabile şi plictisitoare, de predici lipsite de un conţinut actual: *„Strâns legată de năpasta platitudinii şi a vorbirii standardizate aflăm urgia rămânerii în urmă, a zăbovirii în trecute vremi, adică a predicilor care uită că se adresează unor contemporani, iar nu unor credincioşi de acum câteva decenii ori veacuri, de nu şi milenii. Pildele, exortaţiile, sfaturile, mustrările se cuvine să fie mereu actualizate. Acesta-i adevăratul aggiomamento! Dogma este cea neclintită, nu imagistică, nu captarea, după cum în viaţa profană morala nu se schimbă, dar sensibilitatea poetică ia mereu alte înfăţişări şi dialoghează cu alte regiuni ale sinei. Nu trebuie trecut cu vederea că fiecare epocă istorică îşi are păcatele ei predominante; acestea se cade a fi combătute, nu altele vechi, căzute în desuetudine, atenuate de mersul înainte al istoriei. Actualizarea pildelor şi a temelor poate singură feri cuvântul de învăţătură de căderea în monotonie şi plictis şi de transformarea sa în osândă pentru enorie. Cel care vorbeşte în penultimul deceniu al veacului al XX-lea nu se poate referi la aceleaşi păcate, năravuri şi situaţii ca Sfântul Ioan (Gură de Aur, Veniamin Costache ori Antim Ivireanul. Sunt, acum, alte boli, alte racile, alte primejdii, alte ispite! Pe acestea să le avem în vedere dacă vrem să fim ascultaţi cu adevărat (iar nu din obligaţie şi politeţe şi cu mâini discret duse la gură spre a tăinui căscatul), urmăriţi cu atenţie şi după ieşirea din biserică, socotiţi drept dascăli*

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 86

utili, nu drept roboți şi portocale mecanice. Nu mai are rost, bunăoară, a se lovi cu asprime şi cu stăruință în setea de avuție ori în neplata la timp a slugilor ori în amănunte ale vieții sociale şi economice demult dispărute. Monahii şi preoții de mir sunt deopotrivă datori să cunoască nevoile, greutățile şi necazurile zilelor noastre, să le vorbească ascultătorilor ca un contemporan al lor, nu ca o mumie, ca o fantomă, ca un patefon. Călugărilor nu li se cere să fie la curent cu filmele, comediile şi meciurile radiodifuzate ori televizate, dar le revine datoria de a fi perfect informați despre durerile şi suferințele celor din lume. Modul de vorbire al monahului să nu fie distant, mândru, oficial, adică sleit, adică sterp. Nu aşa a vorbit Domnul, ci mereu prietenos, apropiat, cu imagini clare şi mai toate extrase din viața de zi cu zi a păstorului, a plugarului, a pescarului, a vierului şi omului de rând." **86**

Steinhardt încearcă să ne convingă să trecem dincolo de barierele plastice ale limbajului şi să lăsăm să primeze simțămintele şi frumoasele învățături creştine. Să nu ne cramponăm în a critică şi a elogia pe gratis oamenii în cuvântările noastre. Să încercăm să criticăm cu iubire nu cu ură distrugătoare (Galateni VI, 1). Omul îşi ştie păcatul, rolul nostru prin predică şi spovedanie este acela de a-l face să-l conştientizeze dând replică prin pocăință. Făcând aceasta, omul va găsi în noi un avva, un părinte la care va alerga în nevoi, căci ştie că îi înțelegi păcatul.

Lenea şi frica sunt două păcate urâte de monahul de la Rohia. Să ne ferim de ele atunci când păstorim turma lui

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 87

Hristos! Oile, dacă nu aud constant glasul păstorului, se risipesc şi nu ascultă de el; aşa şi noi să vorbim credincioşilor cu mult curaj.

Aggiornamento-ul lui Steinhardt nu înseamnă disprețuirea textelor vechi precum Cazania lui Varlaam, ci înlocuirea lor vioiciunea cuvântului viu, rostit liber. Dumnezeu a făcut lumea prin Cuvânt! Dar nu orice Cuvânt, ci unul viu şi înviat; aşadar cuvântul viu zideşte pe când cel lipsit de interes şi putere plictiseşte.

Prin aggiornamento Steinhardt îndeamnă la originalitate, la renunțarea tonului negativist şi sobru din cuvântări şi înlocuirea lui cu tonul luminos, care radiază învierea. Steinhardt avea o vorbă: *„Hristos când a înviat nu a spus: Fiți trişti! Ci plin de lumină a spus: Bucurați-vă!”* **87**

Ortodoxia este religia iubirii şi a fericirii, aşa cum o descrie Steinhardt în *„Jurnalul fericirii”*.

În neaggiornarea cuvântului, monahul Nicolae vede un mare pericol. Foarte frumos se întreba un părinte: De ce teologii noştri scriu teologie numai pentru ei? De ce scriu teze de licență, doctorat şi altele numai pe problemele din secolele trecute şi nu scriu pe probleme actuale, care frământă lumea creştină? Aceleaşi întrebări cu siguranță l-au bântuit şi pe Steinhardt.

El vorbeşte despre adevăratul aggiornamento care ar trebui realizat prin punerea în armonie a Bisericii cu lumea actuală. Biserica trebuie să identifice păcatele vremii şi să le

87 Mărturisire făcută de pr. prof. dr. Milea Mihail în conferința „Nicolae Steinhardt” de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, 29.05.2012;

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 88

combată. Ea nu trebuie să-şi schimbe dogmele ci, pur şi simplu, să le facă înțelese de omul contemporan.

Acest aggiornamento steinhardtian nu presupune transformarea mănăstirii într-un loc unde monahii vizionează ultimele filme apărute şi toate meciurile ca astfel să aibă subiect comun cu omul contemporan, ci ea trebuie transformată într-un loc unde durerile şi păcatele actuale primesc remedii tot la fel de actuale. În acest sens am rămas profund uimit atunci când am fost pentru prima oară la Mănăstirea Vatoped din Muntele Athos. Credeam că acolo călugării sunt rupți de lumea actuală şi habar nu au ce se petrece, spre exemplu, într-o țară ca România. Am fost surprins să observ că ei, nu numai că ştiau toate evenimentele actuale din România, dar cunoşteau şi lucruri despre care eu nici nu auzisem. Nu mai vorbim de faptul că părinții de acolo cunoşteau foarte bine păcatele şi bolile sufleteşti care măcinau România. Acestea cred că este aggiornamento de care vorbea Steinhardt.

Concluzionând, Nicolae Steinhardt rămâne în conştiința contemporanilor ca un model de călugăr modern, care, fără să sfideze regulile monahale, reuşeşte să transforme mediul monastic într-o mărturisire vie a faptului că mănăstirea nu este un loc al constrângerilor ci al libertății.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 89

7. Opera lui Nicolae Steinhardt

Antisthius, În genul... tinerilor, Editura Cultura Poporului, Bucureşti, 1934.

N. Steinhardt, Principiile clasice şi noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Léon Duguit (teza de doctorat la Universitatea Bucureşti, 1934).

N. Steinhardt (în colaborare cu Emanuel Neuman), Essai sur la conception catholique du Judaisme, 1935.

N. Steinhardt (în colaborare cu Emanuel Neuman), Illusion et réalités juives, 1937.

N. Steinhardt, Incertitudini literare, Editura Dacia, Colecția Discobolul, Cluj-Napoca, 1980, fără ISBN.

N. Steinhardt, Geo Bogza, un poet al Efectelor, Exaltării, Grandiosului, Solemnității, Exuberantei şi Patetismului, Editura Albatros, Bucureşti, 1982, fără ISBN.

N. Steinhardt, Critica la persoana întâi, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1983, fără ISBN.

N. Steinhardt, Escale în timp şi spațiu, sau Dincolo şi dincolo de texte, Editura Cartea românească, 1987, fără localitate, fără ISBN.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 90

N. Steinhardt, Prin alții spre sine. Eseuri vechi şi noi, Editura Eminescu, "Biblioteca Eminescu", Bucureşti, 1988.

N. Steinhardt, Jurnalul fericirii, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991 (reeditat de mai multe ori, ISBN ediția 1994: ISBN 973-35-0364-9).

Nicolae Steinhardt (Monahul Nicolae Delarohia), Dăruind vei dobândi - Cuvinte de credință, Editura Episcopiei Ortodoxe Române a Maramureşului şi Sătmarului, Baia Mare, 1992, fără ISBN.

N. Steinhardt (pe coperta) ediție anastatica: Antisthius, În genul... tinerilor, Editura Cultura Poporului, Bucureşti, 1934, Editura PAN, 1993, ISBN 973-95708-6-0.

N. Steinhardt, Cartea împărtăşirii, Biblioteca Apostrof, Cluj, 1995, ISBN 973-96825-3-7.

N. Steinhardt, Călătoria unui fiu risipitor, Editura Adonai, 1995, fără localitate, ISBN 973-97030-3-8.

N. Steinhardt (Antisthius), În genul lui Cioran, Noica, Eliade..., Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, ISBN 973-28-0655-9 (reeditare a: Antisthius, În genul... tinerilor, 1934).

Zaharia Sângeorzan, Monahul de la Rohia - Nicolae Steinhardt răspunde la 365 de întrebări, Editura Humanitas (Colecția "Memorii/Jurnale/Convorbiri"), Bucureşti, 1998, ISBN 973-28-0896-9 (ediția I la Editura revistei Literatorul, Bucureşti, 1992) (reeditat 2003, ISBN 973-50-0662-6).

N. Steinhardt, Ispita lecturii, Editura Dacia (Colecția "Discobolul"), Cluj-Napoca, 2000, ISBN 973-35-1025-4.

N. Steinhardt în dialog cu Ioan Pintea, Primejdia mărtu-

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 91

risirii, Editura Dacia (Colectia "Homo religiosus"), Cluj-Napoca, ediția a III-a, 2000, ISBN 973-35-0994-9 (ediția I în 1993).

N. Steinhardt, Drumul către isihie, Editura Dacia (Colecția "Discobolul"), ediția a doua, Cluj-Napoca, 2001 (în descrierea CIP a Bibliotecii Naționale 2000), ISBN 973-35-0993-0 (ediția I în 1999).

N. Steinhardt, Dumnezeu în care spui că nu crezi... (Scrisori către Virgil Ierunca: 1967-1983), Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.

N. Steinhardt, Eu însumi şi alți câțiva (eseuri noi şi vechi), Editura Dacia (Colecția "Discobolul"), Cluj-Napoca, 2001, ISBN 973-35-1182-X.

Arsavir Acterian, Amintiri despre Nicolae Steinhardt, Crestomație, Editura Dacia (Colecția "Alternative"), Cluj-Napoca, 2002, ISBN 973-35-1306-7.

N. Steinhardt, Monologul polifonic - ediția întâi: Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991, ISBN 973-35-0185-9; ediția a doua: Editura Dacia (Colecția "Discobolul"), Cluj-Napoca, 2002, ISBN 973-35-1338-5.

N. Steinhardt, Eseu romanțat asupra neizbânzii, Editura Timpul, Iaşi, 2003, ISBN 973-612-067-8.

N. Steinhardt, Între lumi - Convorbiri cu Nicolae Băciuț, Editura Tipomur, Târgu-Mureş, 1994, ISBN 973-9168-05-1.

N. Steinhardt, Între lumi, Editura Dacia (Colecția "Alternative"), Cluj-Napoca, 2001 (reeditare).

Alte contribuții literare:

Cuvânt înainte la cartea Svetlanei Paleologu - Matta, Em-

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 92

inescu şi abisul ontologic, Editura Aarhus, Olanda, 1988; Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1994, ISBN 973-44-0125-4.

N. Steinhardt, Autobiografie, apărută în ziarul "Ziua" (nr. 913/21-22 iunie 1997) şi în "România literara", nr. 46/19-25 noiembrie 1997.

Articole şi studii despre N. Steinhardt şi opera sa:

Colectiv de autori, Nicu Steinhardt în dosarele Securității 1959 - 1989, Nemira, 2005.

Stoica Anamaria, Jurnalul fericirii şi isihasmul (lucrare de licență, Universitatea Bucureşti, 2005).

Pr. Ioan Velcherean, Monahul Nicolae Steinhardt (lucrare de licență, Universitatea "1 Decembrie 1918" din Alba-Iulia, 2003).

Ardeleanu, George, Nicolae Steinhardt. Monografie, antologie comentată, receptare critică, Editura Aula, Braşov.

Monica Pillat, "Jurnalul fericirii", în Revista de istorie şi teorie literara, an XL, nr. 1-2/1992, Editura Academiei Române.

Arhimandrit Serafim Man, "N. Steinhardt, intelectualul-monah", în revista Limba şi literatura română, an XXV, nr. 1 (ianuarie-martie), Bucureşti, 1996.

Virgil Bulat, "Cuvânt înainte" la volumul Monologul polifonic, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

Olivier Clément, "Préface" la volumul Journal de la félicité, Arcantère / UNESCO, Cluj-Napoca, 1995.

George Pruteanu: "Steinhardt, demon jucăuş".

George Pruteanu: "N. Steinhardt - Cartea împărtăşirii".

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 93

8. Concluzii

Nicolae Steinhardt, deşi nu a fost hirotonit preot rămâne în conştiința contemporanilor săi ca Părintele Nicolae sau avva. *„Aureola din jurul numelui ți-o pun Dumnezeu şi ceilalți."* El rămâne un profet, o imagine emblematică, alături de Constantin Noica, Petre Țuțea, Mircea Eliade.

Monahul de la Rohia era un creştin autentic, care avea în sine un realism al creştinilor din primele veacuri, aşa cum ne mărturiseşte Înalt Prea Sfințitul Justinian Chira.

Nicolae Steinhardt rămâne un reper de mărturisire, nu numai în plan ortodox ci şi în plan național - românesc, fiind un mare iubitor de țară. Un caracter sobru dar totodată ludic şi copilăresc. O prezență intelectuală plurivalentă, un maestru al literelor şi o personalitate exemplară, un personaj al paradoxurilor. Un evreu, dar, totodată, un român. Opera sa este apreciată şi astăzi pentru profunzimea şi frumusețea literară, pentru stilul mărturisitor şi ferm. Avva Nicolae rămâne în conştiința poporului român ca un fiu al patriei care a înfruntat primejdia mărturisirii, renunțând la bunăstare, comoditate, viață lumească şi, în cele din urmă, la sine.

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 94

Bibliografie

ARDELEANU, GEORGE, N. Steinhardt şi paradoxurile libertății, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2009.

BOGASIU, SAVA, Mărturii în lumina dreptei credințe, Ed. Alpha MDN, Buzău, 2011.

BOLINTINEANU, DIMITRIE, Legende istorice, Ed. Litera Internațională, Bucureşti - Chişinău, 2001

CALCIU, PR. GHEORGHE, Cuvinte vii, Ed. Bonifaciu, Bacău, 2009.

CIRA, CĂLIN EMILIAN, Convorbiri despre N. Steinhardt, Ed. EIKON, Cluj-Napoca, 2010.

DOBZEU, MINA, Pentru o Biserică dinamică, Ed. Bunavestire, Bacău, 2001.

IGNATIE, ARHIMANDRIT, Sfântul Andrei cel nebun pentru Hristos, Ed. Evanghelismos, trad. Ieroschim. Ştefan Nuțescu, Bucureşti, 2012.

MAN, Arhimandrit SERAFIM, Steinhardt în interviuri şi corespondență, Caietele de la Rohia, vol. III, Ed. Helvetica, Baia Mare, 2001.

MORAR, NICOLAE, Dimensiunea creştină a operei lui Nicolae Steinhardt, Ed. Paideia, Bucureşti, 2004.

PINTEA, IOAN, Jurnal discontinuu cu N. Steinhardt, Ed. Paralela 45, Piteşti, 2007.

PLĂMĂDEALĂ, Î.P.S. Mitropolit Dr. ANTONIE, De la Alecu Russo la Nicolae de la Rohia, Tiparul Tipografiei Eparhiale Sibiu, Sibiu, 1997.

ROATIŞ, FLORIAN, N. Steinhardt în evocări, Ed. Polirom, Iaşi, 2012

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 95

SÂNGEORZAN, ZAHARIA, Monahul de la Rohia N. Steinhardt răspunde la 365 de întrebări, Ed. HUMANITAS, ediția a II-a, Bucureşti, 1998.

SOLOMOVICI, TEŞU, Securitatea şi evreii: Despre călăi şi despre victime, Editura Ziua, 2003.

STEINHARDT, NICOLAE, Jurnalul fericirii, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

STEINHARDT, NICOLAE, Dăruind vei dobândi, Ed. Mănăstirea Rohia, 2005.

STEINHARDT, NICOLAE, Monolog polifonic, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1991.

STEINHARDT, NICOLAE; PINTEA, IOAN, Primejdia mărturisirii, Ed. Polirom, Iaşi, 2009.

STEINHARDT, NICOLAE, Principiile clasice şi noile tendințe ale dreptului constituțional, Ed. Polirom, Iaşi, 2008.

STEINHARDT, NICOLAE, Eu însumi şi alți câțiva, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

STEINHARDT, NICOLAE, Între lumi Convorbiri cu Nicolae Băciuț, Ed. NICO, ediția a IV-a, Târgu-Mureş, 2009.

STEINHARDT, NICOLAE, Dumnezeu în care spui că nu crezi... Scrisori către Virgil Ierunca (1967-1983), Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.

Prigoana, 50 de ani de la pronunțarea sentinței, Ed. Vremea, Bucureşti, 2010.

VELIMIROVICI, NICOLAE, Suta de capete de la Liubostinia, Ed. Sophia, trad. Nicola Savici, Bucureşti, 2009.

www. fericiticeiprigoniti.net, data 11.11.2011, ora 19.34

www.youtube.com

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 96

Cuprins

Precuvântare / pag.5
Argument / pag. 7
1. **Introducere** / pag. 9
2. Convertirea lui Nicolae Steinhardt / pag. 20
2.1. Temnița. Întâlnirea cu Hristos / pag. 22
2.2. Botezul lui Nicolae Steinhardt / pag 25
2.3. Convertirea după convertire / pag.30
2.4. Nicolae Steinhardt. Prin moarte spre înviere /pag.33
3. Dimensiunea mărturisitoare a vieții lui Nicolae Steinhardt / pag. 37
3.1. Nicolae Steinhardt, un nou Antim Ivireanu /pag. 39
3.2. Nicolae Steinhardt, Iov-ul contemporan / pag. 45
4. **Nebunia în Hristos** / pag.49
4.1. Soluția întâi: a lui Soljenițîn / pag. 49
4.2. Soluția a doua: a lui Alexandru Zinoviev / pag. 53
4.3. Soluția a treia: Churchill şi Vladimir Bukovschi / pag.56
4.4. Inteligența lucidă şi nebunia sfântă / pag 59
5. De la cultură la cult / pag. 64
5.1. Jurnalul fericirii - produsul îngemănării dintre cultură şi cult / pag. 69
6. Nicolae Steinhardt, un monah al aggiornamentului / pag. 80
7. Opera lui Nicolae Steinhardt / pag. 89
8. Concluzii / pag. 93

carte ionut 14 iunie:Layout 1 14.06.2012 20:29 Page 97